

**A közép-európai, a Duna-menti és az adriai térség
integrált területfejlesztési stratégiája**

Policy Option Paper

Tanulmány

**a Munkacsoport 5. értekezletén elfogadva
1999. május 17-18. Budapest, Magyarország**

A három Európai Unió tagállam **VISION PLANET**-hez való hozzájárulásának
finanszírozásában részt vett az **Interreg II C Községi Kezdeményezés**

**A közép-európai, a Duna-menti és az adriai térség
integrált területfejlesztési stratégiája**

TARTALOM

PROLÓGUS	1
ÖSSZEFOGLALÁS	2
A kezdeményezés	2
Fő célkitűzések	2
A területfejlesztés távlata	3
Végrehajtás	5
I. BEVEZETŐ	8
A. A kezdeményezés	8
B. A VISION Dokumentum	9
C. A VISION tér	12
II. A TERÜLETFEJLESZTÉSI POLITIKA ALAPVETŐ CÉLKITŰZÉSEI A VISION TÉRSÉGBEN	15
1. Versenyképesség, hatékonyság és növekedés	15
2. Kiegyensúlyozott fejlődés és kohézió	16
3. A környezet, és a természeti és kulturális örökség megóvása	17
4. Az integráció	18
5. A célkitűzések közötti kapcsolat és interakció: kiegyensúlyozott és fenntartható területi fejlődés	19
III. A TERÜLETFEJLESZTÉS JÖVŐKÉPE	20
A. A térszerkezet fejlesztése	20
B. A városok fejlődésének formálása	28
C. A vidéki térségek fejlesztése	33
D. A közlekedés és a telekommunikáció fejlesztése	37
E. Környezetvédelem, a természeti és kulturális örökség kezelése	41
IV. A TERÜLETFEJLESZTÉSI JÖVŐKÉPEK VÉGREHAJTÁSA	49
A. A területfejlesztés intézményi kerete	49
B. Területi integráció	55
FÜGGELLÉK I. MUNKACSOPORT	58
FÜGGELLÉK II. INFORMÁCIÓ A PROJEKTRŐL	60

Prológus

(1) 1989-90-ben a hidegháborút követően, Közép- és Délkelet-Európa egy különleges történelmi pillanatba lépett, amikor megszűntek létezni a térségen belüli ellenséges blokkok, és megnyíltak az átfogó, transznacionális együttműködés lehetőségei. Közép- és Délkelet-Európa XX. századi történelme során először tűnt lehetségesnek egy közös fejlesztési stratégia kidolgozása ilyen nagyszámú, és így mértékben különböző országokat felölelő térségre.

(2) E dokumentum írásakor a térségben újra feléledt az ellentét és a konfliktus. A Working Team tagjai azonban még mindig meg vannak győződve arról, hogy az együttműködés tendenciái, és ereje legyőzi e szembenállásokat. E projekt kidolgozása során tapasztalható óriási fejlődés bizonyítja az együttműködés akaratát. A VISION dokumentum hozzájárulhat a térségben a jobb, kölcsönös megértéshez, és ha csak kismértékben is a **béke** megteremtéséhez. Hozzájárulhat „Délkelet Európa Stabilitási Egyezménye” megszövegezéséhez és végrehajtásához. Azonban e tanulmány szerzői tudatában vannak annak, hogy az elkövetkezendő hónapokban és években szükség lesz az itt lefektetett stratégiák újragondolására és módosítására.

(3) Ez a dokumentum a régiókról szól. A régiók problémájának kezelésekor az a tény, hogy az egyes országok nem homogén területi egységeket takarnak, hogy figyelembe vesszük a belső különbözőségeket és egyenlőtlenségeket, egy igen komplex és megkülönböztetett megközelítéshez vezethet. Továbbá annak elismerése, hogy a régiók a nemzetközi együttműködés aktív résztvevői, és saját kezdeményezéseik lehetnek, a térségben újabb lépést jelenthet a nagyobb fokú decentralizáció és a **demokrácia** felé.

(4) Végül, a regionális és a határon átnyúló tervezés és együttműködés nemcsak a világméretű és kontinentális demokratizálódás eredménye. Az intenzív és folyamatos határon átnyúló és regionális szintű kapcsolatnak és együttműködésnek visszacsatoló és megerősítő hatása lehet a nemzeti politikákra, és a **stabilitás és biztonság** kiegészítő garanciájának bizonyulhat. A regionális szintű – a nemzeti politikák konfliktusaitól mentes – együttműködés a régióban élő emberek közötti kölcsönös megértés úttörője lehet.

(5) E tanulmány röviddel az Európai Unió területfejlesztésért felelős miniszterei által a potsdami értekezleten elfogadott „European Spatial Development Perspective” (Európai Területfejlesztés Perspektívája - ESDP) után jelenik meg. Bár az ESDP jelenlegi formájában az EU területére korlátozódik, meg vagyunk győződve arról, hogy a VISION dokumentum tartalma ösztönzést adhat az ESDP alkalmazására a jelenlegi és a jövőbeli tagállamok számára egyaránt.

Összefoglalás

A kezdeményezés

A VISION dokumentum a VISION PLANET, INTERREG II C projekt keretében került kidolgozásra. A kezdeményező EU tagállamok Ausztria, Németország és Olaszország voltak, míg a résztvevő nem EU tagállamok a következők: Bulgária, a Cseh Köztársaság, Horvátország, Jugoszlávia, Lengyelország, Magyarország, Románia, Szlovákia és Szlovénia. A dokumentum kidolgozását a német Federal Office for Building and Regional Planning (Építésügy és Területfejlesztés Szövetségi Hivatala) koordinálta.

A projekt célja az volt, hogy közös stratégiákat, irányelveket és intézkedéseket fogalmazzon meg e térség területfejlesztése számára, beleértve tizenkét európai ország teljes területét, illetve öt területének egy részét. A dokumentum célkitűzései, tartalma és metodikája több szempontból is hasonlóságot mutat más fontos európai transznacionális területi tervezési és fejlesztési dokumentummal, azonban lényeges különbségek is felfedezhetők, melyek az eltérő összetételű országok és a hajdani dokumentumok kidolgozása óta megvalósult új fejlesztések következménye. A nem EU tagállamokban a gazdasági és társadalmi átalakulás jelentős mértékben előrehaladt és annak területi következményei és kihívásai ma sokkal jobban meghatározhatóak, mint ezelőtt. Másrészt, az európai integrációs folyamat feltételei, követelményei és szakaszai szintén sokkal láthatóbbá váltak, annak területi hatásai sokkal alaposabban elemezhetők és tervezhetők. E változások körülhatárolása sajátos képet ad a VISION fejlesztésnek.

A VISION dokumentum két fő részből áll: a „Policy Options Paper” a területi tervezési együttműködés legfontosabb célkitűzéseit és politikai lehetőségeit, illetve az intézkedésekhez tartozó javaslatokat foglalja össze. A „Háttérjelentés” a közös kidolgozási folyamat fontos megállapításait tartalmazza és a „Policy Option Paper”-ben leírt célkitűzések és intézkedések megalapozásaként és magyarázataként szolgál. A „Háttérjelentés végső formába öntése azonban csak 1999. második felében fejeződik be.

Fő célkitűzések

A területi tervezés és regionális politika alap célkitűzései közösek a többi európai országgal és térséggel: a területfejlesztési politikának hozzá kellene járulnia a régiók versenyképességéhez, hatékonyságához és növekedéséhez; hozzá kellene járulnia az országok közötti, és az országokon belüli gazdasági és társadalmi kohézióhoz; biztosítania kellene a természeti és kulturális örökség megőrzését, a környezet védelmét és a fenntartható fejlődést. E célkitűzéseket azonban sajátos feltételek között kell megvalósítani: az átalakulási folyamat alatt

a célkitűzések között több ellentét tapasztalható, mint egy konszolidáltabb helyzetben. A kis országok között húzódó szárazföldi határok hosszát, és ezen országok egymástól való hosszú ideig tartó politikai és gazdasági elszigeteltségét figyelembe véve egy további célkitűzésnek, a területi integrációnak rendkívüli figyelmet kell adni.

A területfejlesztés távlata

A területfejlesztési politikák egyik sarokköve, hogy a meglévő szerkezetek determináló hatását, az országok többségében a csökkenő népességszámot, és a gazdasági erőforrások korlátozott elérhetőségét figyelembe véve, a fejlesztést nagymértékben a jelenlegi térszerkezetre kell helyezni. A regionális és település struktúrában nem várható radikális változás, azok inkább a régiók és települések belső szerkezetében fognak végbe menni.

Következésképpen, a **térszerkezet fejlesztésének** legfontosabb feladatai:

- egy új vidéki-városi kapcsolat kialakítása az integrált fejlődés, a strukturális átalakulás, és a városi központokban, illetve azok vonzáskörzetében a szolgáltatás kínálat javításának biztosítása érdekében;
- a felmerülő regionális egyenlőtlenségek kezelése egy átfogó regionális politika keretében azáltal, hogy az erőforrásokat a fejlődésben elmaradott, vagy komoly strukturális válsággal küzdő térségekre fókuszáljuk, de anélkül, hogy veszélyeztetnénk a dinamikus vezető régiók fejlődését, hiszen ezek a nemzeti versenyképesség és növekedés hordozói, melyek létfontosságúak a VISION térség országai számára;
- a periférikus helyzetből származó akadályok és hátrányok csökkentése a még több határátkelőhely megnyitásával, a határon átnyúló együttműködés élénkítésével, és a közlekedési hálózat megfelelő fejlesztésével;
- a monokulturális agrártérségek és az egyoldalú „egy vállalatú városok” gazdasági és foglalkoztatási szerkezetének változatosabbá tétele a kis- és középvállalkozások támogatásával, az endogén erőforrások kiaknázásával, és a gazdaságpolitika különböző intézkedéseinek kombinálásával;
- a tudás és az információ jobb elérhetőségének biztosítása minden térségben az oktatási, kulturális és kutató intézetek megfelelő telepítésével és kialakításával, ezen intézmények hálózatba szervezésével, és a legújabb információs technológiák felhasználásával;
- a települések és a (tenger) part menti térségek közötti szervezett kapcsolat létrehozása, az együttműködésnek és a harmonizált akcióknak a (tenger) parti menedzsment széleskörű fogalmába integrálva;

Az elmúlt évtizedben a térség országainak többségében egy **dinamikus urbanizációs folyamat** ment végbe. A városban élő népesség arányát tekintve nincsen jelentős különbség a térség

nyugati és keleti fele között. A keleti városok fejlődését azonban elsősorban a közigazgatási funkciók, és az iparosítás határozta meg, míg a szolgáltatási funkciók alárendelt szerepet játszottak. Ráadásul, a térség több országában hiányoznak, vagy nem eléggé fejlettek a kisebb városok. Az elkövetkező években e városok fejlesztésére kellene helyezni a hangsúlyt. A városok és települések túlságosan hierarchikus hálózatán lazítani kellene, és egy sokkal differenciáltabb, többpólusú, vagy sok központú hálózatot kellene kialakítani a városok közötti specializáció és munkamegosztás által, mind az országokon belül, mind az országok között.

A **legtöbb város belső szerkezete** a gyors átalakulás közepén jár. A belvárosi kerületek, a városi-vidéki peremvidékek és a hatalmas lakótelepek funkciói gyorsan változnak. Számos város nincsen felkészülve ezekre a váratlan és szabályozatlan fejlődésekre. Az ellenőrizetlen városi terjeszkedés, a túlnépesedés és a társadalmi szegregáció veszélyei fenyegetnek. Ezen új kihívásokra a város vezetés és tervezés új formáira és eszközeire, és a lakáspolitikai új kezdeményezéseire van szükség.

A **vidéki térségek** kiterjedése és aránya – ugyancsak – többé-kevésbé hasonló a VISION térség nyugati és keleti felében. A legfőbb különbség a mezőgazdasági foglalkoztatottak arányában és az infrastruktúra fejlettségi szintjében tapasztalható a vidéki térségekben. Néhány VISION országban a mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya magas és az elmúlt években még nőtt is. Elkerülhetetlen a vidéki foglalkoztatás átalakítása, de ez nem valósítható meg a vidéki települések, a vidéki földhasználat belső átalakítása, illetve a vidéki infrastrukturális hálózatok fejlesztése nélkül. Az elkövetkezendő évtizedekben ez az egyik legnagyobb kihívás, amivel a VISION országoknak szembe kell nézniük.

A **nemzetközi közlekedési hálózatok fejlesztésére** irányuló növekvő erőfeszítések közös jellemzői a VISION országoknak. Mindenhol prioritást kapott a multimodális közlekedési folyosók építése, hogy az országos közlekedési hálózatok jobban kapcsolódjanak a szomszédos országok közlekedési hálózataihoz, és hogy a közlekedésfejlesztés jobban megfeleljen a környezeti standardoknak. E hálózatok fejlesztését a területfejlesztés fő célkitűzéseivel és folyamataival összhangban kellene megvalósítani. Az elsődleges feladat a VISION térség keleti és nyugati fele közötti hiányzó közlekedési kapcsolatok kiépítése. Ugyanakkor, javítani kellene a VISION térség keleti részén belül meglévő közlekedési infrastruktúrákat, ahol a magára találó gazdasági kapcsolatok hatékony vasúti, közúti, tengeri és telekommunikációs összeköttetéseket igényelhetnek. Az országok népességének nagy része számára az elérhetőség a kisebb térségeken belüli közlekedési lehetőségek (másodlagos hálózat) fejlesztése és javítása által biztosítandó. A tömegközlekedés fenntartásának és javításának igen fontos szerepe van ebben. A keresztirányú összeköttetéseknek át kellene alakítaniuk a közlekedési hálózat túlságosan hierarchikus és centralizált rendszerét.

Jelenleg, a VISION térségben a legdinamikusabb gazdasági szektor a **telekommunikáció**. A közép- és délkelet-európai országok rendelkeznek a későn indulók előnyével, azaz a legmodernebb technológiákat alkalmazhatják telekommunikációs rendszereikben. A telekommunikációs infrastruktúra modernizációja és fejlesztése hatalmas piaci lehetőségeket kínál, és igen vonzó a külföldi befektetők számára. A VISION térségben a városi központokon kívül még alacsonyabb a „teledensity” hasonlóan az EU országok többségéhez. Nagyon fontos,

hogy a kormányzatok megcímezzék az infrastruktúrafejlesztésnek és az „információs társadalomba” való átmenetnek ezt a területi aspektusát. A gazdasági és társadalmi fejlődéshez előfeltétel a modern telekommunikációs infrastruktúrák és szolgáltatások elérhetősége a térség minden részében. A műszaki és gazdaságossági vonatkozások a beavatkozás lényeges területei annak érdekében, hogy a ritkábban lakott területeken csökkentsük a gazdasági és társadalmi különbségek felhalmozódásának kockázatát. A VISION országok jövőbeli területfejlesztése során, mint komparatív előnyöket, pl.: a vidékfejlesztés, vagy a vonzó szolgáltató szektor számára, ki kell használni a múlt eredményeit. A területfejlesztési politikának hozzá kellene járulnia e célhoz, azáltal hogy növeli a tudatosságot, és támogatja a regionális szereplőket e lehetőségek kihasználásában.

A keleti VISION országokban a **környezet állapota** jelentős mértékben javult az elmúlt évtizedben. A termelés visszaesésének, illetve a szerkezetváltás és a környezeti intézkedések következményeként a legtöbb szennyező kibocsátása csökkent. A környezet állapota azonban még messze van a kívánatostól. Emellett a múlt örökségeként meg kell küzdeni a környezetet ért felgyülemlett károkkal, rendbe kell tenni az elhagyott külszíni bányákat, ipari területeket, szeméttelpeket. Ráadásul új veszélyek is jelentkeznek, különösen a vidéki térségekben. Még nem teljesen tisztázott az újonnan privatizált erdők és természetvédelmi területek helyzete, és nincsen megfelelően biztosítva a nagy méretű csatorna és öntöző hálózatok fenntartása. A környezetvédelmi hatóságoknak meg kell birkóznuk a monitoring feladatával, és a – kisebb, de szétszórtabb – szennyező források növekvő számával.

A régióban jól kiépített a **nemzeti parkok** hálózata. Védelmükben és a szabályozások betartatásában szükséges javulást elérni. Kevésbé fejlett azonban a keleti VISION országokban a védett tájak hálózata. A védett területek szétaprózottak, többnyire csak elszigetelt pontok, és csak ritkán tartalmaznak ökológiai folyosókat. Továbbá, a legértékesebb természeti ökoszisztémák a határ menti térségekben találhatóak, ahol különösen kívánatos a közös – vagy legalább a koordinált – szabályozás és fenntartási rendelkezés.

A régió gazdag **kulturális örökségekben**, és a **kultúrtájak** nagy változatosságát ölelik fel. Itt helyezkedik el az európai kulturális és művészeti korok többségének emléke. Európában sehol nem lelhető fel a népművészet és a vidéki építészet ilyen gazdagsága. A műemlékek jelentős hányada igen rossz, elértéktelenedett és hanyatló állapotban van. Regisztrációjuk egyes országokban hiányos, és nincsen teljesen összhangban az európai normákkal. A keleti VISION régió számos térségében egynél több nemzet él sajátos kulturális örökséggel, és vannak olyan térségek is melyekben olyan nemzetek és vallási csoportok éltek régebben, melyek már nem élnek ott. Az ő kulturális örökségük megőrzése ezért a jelenlegi népesség feladata.

Végrehajtás

E célkitűzések megvalósításának előfeltétele a területfejlesztés megfelelő intézményeinek, eszközeinek, és intézkedéseinek felállítása, létrehozása. Ennek három fő eleme a következő:

- Olyan területi-közigazgatási rendszer létrehozása, mely minden szinten képes a terület és városfejlesztési intézkedések végrehajtására;
- Olyan területi tervezési rendszer, mely alkalmas összefogni és koordinálni a területfejlesztés fontosabb szempontjait;
- Egy a pénzügyi és egyéb gazdasági eszközök felett rendelkező regionális politika, mely a területfejlesztés célkitűzéseivel összhangban irányítja a gazdaságfejlesztési folyamatokat.

A keleti VISION országok túlnyomó többsége unitárius ország, a közigazgatási régióknak korlátozott hatásköre van. Ezzel szemben az önkormányzatok viszonylag széles jogi és pénzügyi autonómiával rendelkeznek. Az elmúlt években a legtöbb ország intézkedéseket és jogi szabályozásokat kezdeményezett a regionális hatóságok létrehozására és/vagy megerősítésére annak érdekében, hogy a regionális fejlesztést és területi tervezést, csakúgy mint a határ menti együttműködési projekteket képesek legyenek megvalósítani.

A területi és várostervezésnek gazdag hagyományai vannak a keleti VISION országok többségében. Az elmúlt évtizedekben azonban nem a piaci körülmények, hanem a központi tervezés rendszerének feltételei között gyakorolták azt. A várostervezést mindenek előtt az új ingatlanpiachoz és tulajdonosi feltételekhez, az új társadalmi, környezeti, és pénzügyi szempontokhoz kellene igazítani. A területi tervezést ki kellene egészíteni a szubszidiaritás új követelményeivel, a nemzeti, regionális és helyi hatóságok megosztott hatáskörével, és a tervezésben és fejlesztésben tapasztalható új részvételi folyamattal. A területi tervezési szakma számára új kihívást és új lehetőségeket jelent a transznacionális területi tervezés.

A keleti VISION országokban a piaci erők megjelenésével általánosan növekedésnek indultak a területi egyenlőtlenségek. Ezért egy kiegyensúlyozottabb regionális fejlődés biztosítása érdekében gazdasági és pénzügyi eszközökre van szükség. Jelenleg a legtöbb országban szűkösek a területfejlesztésre fordított pénzügyi források és több kormányzati ügynökség között oszlanak szét. A területfejlesztési célkitűzések szempontjából ezek koordinációja nem megfelelő. A kormányzati struktúrán belül meg kellene erősíteni a regionális és területfejlesztési politikák szerepét és funkcióját. Ennek módja azonban a különböző országokban azok közigazgatási hagyományaihoz igazodva eltérő lehet. A regionális politika eszközeit ki kellene egészíteni a versenypolitika követelményeivel, a különböző ágazatok egyenlő kezelésével, és a szubszidiaritás elvével. A legtöbb VISION ország részesül az Európai Unió PHARE és ISPA támogatásából – és a csatlakozást követően – ezek régióinak többsége a Strukturális Alapokból támogatott 1. Célkitűzés területeihez fog tartozni. Ezért a regionális politikai eszközöket és intézményeket ki kell egészíteni a Strukturális Alapok alapelveivel (koncentráció, adicionalitás, programozás, partnerség). A nemzeti források allokációja során ugyancsak célszerű ezen elvek alkalmazása, bár az alkalmasság kritériumának ugyanolyan szükségesnek kell lennie.

A VISION dokumentum elsődleges célkitűzése a területi integráció elősegítése a VISION országokban, és azok régióiban. A dokumentum kidolgozása során transznacionális kérdésekre helyeződött a hangsúly, mint a határátkelőhelyek számának növelése, a határon átnyúló környezetvédelemre, árvízvédelemre, a természeti és kulturális örökség védelmére irányuló programok, a közlekedési és egyéb infrastruktúrafejlesztési együttműködések. Egy átfogó

területi tervezési célterületnek tekintettük az egész térséget, nagymértékű változatosságával és számos közös jellegzetességével, és a közös érdekek kérdéseivel együtt. Azonban ahhoz, hogy a területfejlesztési problémákat közvetlenebbül címezhesük, néhány kisebb térség azonosítására volt szükség, melyekre speciálisabb fejlesztési célokat és feladatokat lehetett meghatározni. A hosszú munkából származó tapasztalat és a még megoldásra váró feladatok sokfélesége azt ajánlja, hogy a dokumentum kidolgozás folyamán kialakult együttműködő struktúráknak tartós jelleget kellene adni.

I. Bevezető

A. A kezdeményezés

(6) Európa szerte egyre inkább elismerik a politikai és közigazgatási szereplők az integrált európai területi tervezési politika iránti szükségességet. Hogy alkalmazásra kerüljenek az európai transznacionális területi tervezés két alapvető dokumentumában a „Principles for a European Spatial Development Policy” („Leipzig document” – Az európai területfejlesztési politika alapelvei /Lipcsei dokumentum/), és az ESDP-ben lefektetett alapelvek és politikai választási lehetőségek, a különböző erőfeszítések részeként, az Európai Unió elindította a Közösségi Kezdeményezések INTERREG II C programot. Az INTERREG II C célja a területi tervezésben való együttműködés támogatása a nagy európai makro-régiókban. Számos INTERREG II C programot dolgoztak ki, ezek közé tartozik az EU tagállam Ausztria, Görögország, Németország, és Olaszország kormányainak kezdeményezésére a közép-európai, az adriai, a Duna-menti és a délkelet-európai térségre (rövidítve CADSES). A programban figyelembe vett térség Ausztria, Németország, és Olaszország egy részét, illetve Görögország teljes területét magába foglalja. A közép- és délkelet-európai országok közül a programtérség Albániát, Bosznia-Hercegovinát, Bulgáriát, a Cseh Köztársaságot, Horvátországot, Jugoszláviát, Macedóniát (FYROM), Magyarországot, Moldovát, Romániát, Szlovákiát, és Szlovéniát valamint Lengyelország és Ukrajna egyes részeit tartalmazza.

(7) 1997 folyamán a **Federal Chancellery of the Republic of Austria** (Osztrák Köztársaság Szövetségi Kancelláriája) kidolgozott egy projekt gondolatot egy tervezőkből, hivatalnokokból, és szakértőkből álló hálózat létrehozására a CADSES térségben történő területi tervezés céljai, megközelítési módjai, módszerei és eszközei közös kialakításának érdekében. Ugyanakkor a német **Federal Office for Building and Regional Planning** (Építésügy és Területfejlesztés Szövetségi Hivatala) egy transznacionális szakértői csapat keretében, projekt javaslatot kezdeményezett a „Vision and Strategies for Spatial Development in the Central European and Danubian Area (A területfejlesztés jövőképe és stratégiái a közép-európai és a Duna-menti térségben)” dokumentum kidolgozására. Az e gondolatok egyesítéséből származó egyértelmű előnyök vezettek el a VISION PLANET (utóbbi a PLANing – tervezés, és a NETwork – hálózat rövidítésekből áll össze) elnevezésű projekthez. Még a projekt jóváhagyása előtt, az Olasz Köztársaságot képviselve, **Friuli – Venezia Giulia Régió** is kinyilvánította érdeklődését, és kezdeményezte részvételét. Ennél fogva a vizsgált térséget kiterjesztették az adriai területre is. E kezdeményezésekkel párhuzamosan Görögország is kezdeményezte az ESTIA project megvalósítását, a délkelet-európai, mint a CADSES térségen belüli makró régió területfejlesztési politika integrációjának céljával.

(8) Ezen együttműködés alapgondolatait 1997 októberében mutatták be a térség országait képviselőknél. Az első formális találkozó megtartására az összes érdekelt ország részvételével 1998 januárjának végén került sor. A következő hónapokban a térség 11 országának képviselői

megegyeztek a célokban, illetve az együttműködési folyamat struktúrájában és tartalmában. Ez a dokumentum – a továbbiakban „VISION dokumentum” – az egyesített erőfeszítések első kézzelfogható eredménye.

(9) A VISION dokumentumot egy nemzetközi munkacsoport dolgozta ki, melynek tagjai Ausztria, Bulgária, a Cseh Köztársaság, Horvátország, Lengyelország, Magyarország, Németország, Olaszország, Románia, Szlovákia, Szlovénia, továbbá Szerbia, mint a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság része, területi tervezői szakértői. A koordináció feladatára a Federal Office for Building and Regional Planning-et (Építésügy és Területfejlesztés Szövetségi Hivatala) jelölték ki. E csoport munkáját a résztvevő országok hivatalos képviselőinek fóruma kísérte és vezette, egy független szakértői csoport támogatása mellett.

(10) Vannak olyan országok a térségben, melyek képviselői – ez idáig – különböző okok miatt nem tudtak ténylegesen részt venni a dokumentum kidolgozásában és megtárgyalásában. Ezek a következő országok: Albánia, Bosznia-Hercegovina, Jugoszlávia¹, Macedónia, Moldova és Ukrajna. A VISION PLANET résztvevőinek még mindig ambiciózus célja maradt, hogy a programtárság összes országát bevonja a transznacionális területi tervezés együttműködésének további folyamatába.

(11) A VISION PLANET-et képviselő partnerek a CADSES térségen belül szorosan együttműködnek egy másik INTERREG II C projekttel: az ESTIA projekttel. Az ESTIA központi célja az alkotóelemek meghatározása, és így a területfejlesztési politikai integráció, illetve a résztvevő országok közötti együttműködés erősítése háttérének biztosítása. E cél elérése érdekében a projekt a délkelet-európai területfejlesztési trendek, távlatok, és politikák tanulmányaira fókuszál, különös hangsúllyal Görögországra, Bulgáriára és Romániára, a CADSES szélesebb összefüggésében. Megfigyelőként meghívást kapott Albánia, Jugoszlávia és Macedónia is azzal a lehetőséggel, hogy teljes jogú tagként integrálódjon. A tanulmány megközelítés módja, módszere és eredményei várhatóan jelentős mértékben általánosíthatóak lesznek a CADSES térség többi országára is. A CADSES és az ESTIA partnerei a projekt szintű integráció erősítése érdekében fokozni szeretnék együttműködésüket a projektek következő szakaszában.

B. A VISION Dokumentum

(12) Ez az anyag az intézkedések azon három körére fókuszál, melyek a Lipcsei dokumentumban lettek kinyilvánítva: **egy kiegyensúlyozott és policentrikus városhálózat fejlesztése; az infrastruktúrához és tudáshoz való hozzáférhetőség egyenlőségének biztosítása; a fenntartható fejlődés és a természeti és kulturális örökség körültekintő menedzsmentje.** Céljai, tartalma és módszerei számos tekintetben hasonlóak más, fontos

Formázott: Felsorolás és számozás

¹ Szerbia, mint a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság része az 1999. márciusi Trenčianske Teplicei (Szlovákia) munkamegbeszéléstől kezdve aktívan bekapcsolódott a VISION dokumentum formálásába. (Megj. Szerk.)

európai transznacionális területi tervezéssel és fejlesztéssel kapcsolatos dokumentuméhoz, mint például az ESDP, a „Guiding Principles of Sustainable Spatial Development on the European Continent” (A fenntartható területfejlesztés irányelvei az európai kontinensen – Európa Tanács), vagy a „Vision and Strategies Around the Baltic Sea 2010” (Jövőkép és stratégiák a Balti-tenger térségében 2010 – VASAB 2010). Ugyanakkor **alapvető különbségek is felfedezhetők** a VISION dokumentum, és a fent említett többi dokumentum között. A tartalomban és a módszertanban megbújó különbségek a CADSES térségben lévő országok eltérő összetételének, és azok kidolgozási időpontjának, illetve az elkészült dokumentumok kidolgozása óta történt új fejlődések következményei:

- Közép és Délkelet-Európában a legtöbb ország a közelmúltig úgynevezett szocialista ország volt, túlnyomórészt államosított, vagy kollektivizált vagyonnal. Ezek az országok **az átalakulás egy igen nehéz folyamatát** tapasztalták meg az elmúlt évtizedben, melynek – a nyilvánvaló és jól ismert politikai, társadalmi és gazdasági következmények mellett – szerteágazó **területi és regionális hatásai** is voltak. Feltétlenül szükséges megvizsgálni a területi átalakulás folyamatait és azok hatásait, illetve következtetni a térség országaiban a területfejlesztési politikáért felelős hatóságok közötti jövőbeni együttműködésre. A VISION dokumentum az első olyan transznacionális területi tervezési dokumentum, amely átfogóan tartalmazza az átmenet területi problémáit.
- Európa közép- és délkelet-európai része hét, az Európai Unióval „társult országot” foglal magába. A **csatlakozás** követelményei **komplex és széleskörű hatásokkal járnak** a területfejlesztésre, ezért szükség van azok mélyreható elemzésére és értékelésére.

(13) A VISION dokumentum egyik fő célja a területi kohézió és integráció erősítése Európának ezen a részén. Ezért a dokumentum legnagyobb részében, **az egész térséget egy egységes térségként kezeli**. Nem tesz különbséget a térségben az Európai Unió tagállamai és a többi ország között. **Minden ország résztvevője a jövőbeni európai integrációs folyamatnak.**

(14) A VISION dokumentum egy **transznacionális** dokumentum. A „transznacionális” kifejezést itt nem – vagy nem csak – a több ország által alkotott terület triviális jelentéseként használjuk. A mi értelmezésünk szerint a következőket jelenti:

- a VISION dokumentum először is **a területfejlesztés közös vonásai, és a területfejlesztési politika közös kihívásai iránt érdeklődik**. Nem tartalmaz olyan fejezetet, vagy részt, mely az egyes országokra vonatkozna;
- a legtöbb résztvevő ország rendelkezik kidolgozott saját nemzeti területfejlesztési koncepcióval. A VISION dokumentum szerzőinek nem szándéka versenyezni ezekkel a nemzeti koncepciókkal, sem megbolygatni azokat. **A konkrét intézkedésekre vonatkozó minden politikai választási lehetőséget és javaslatot transznacionálisként fogalmaz meg, a több országot átfogó térségekre vonatkozóan.** Ezért a VISION dokumentum kiegészíti, nem pedig helyettesíti a nemzeti koncepciókat.

(15) A konkrét intézkedésekre vonatkozó politikai választási lehetőségek és javaslatok, melyek a VISION dokumentumban összegzésre kerülnek általános orientációjúak, és **nem kötelező jellegűek**. Mindamelllett, minél magasabb szintű kormányzatok, és a térségben minél több az

olyan ország, mely egyetért a célkitűzések támogatásával és a dokumentum alapvető javaslataival, annál nagyobb az esély azok figyelembevételére, és azok megvalósítására.

(16) A dokumentum javaslatainak címzettjei:

- a **nemzeti kormányzatok**, hogy nemzeti területfejlesztési koncepciójuk és programjaik kidolgozása, illetve felülvizsgálata, és az ágazati politikák kialakítása során vegyék figyelembe azokat;
- az **Európai Bizottság, és az Európai Unió más intézményei**, azzal a kéréssel, hogy vegyék tekintetbe a következő INTERREG III programozási periódus keretének kialakítása, illetve a PHARE, ISPA és SAPARD előcsatlakozási eszközök megvalósítása során;
- a **nemzetközi pénzügyi intézmények és befektetők**, mint a térség jövőképe és stratégiáira vonatkozó informális irány;
- a **regionális és helyi kormányzatok**, hogy információhoz jussanak a transznacionális környezetről és feltételekről, melyek befolyással vannak saját területi és ágazati politikájuk kidolgozására;
- a **nem kormányzati szervezetek**, melyek érdekeltek, vagy részt vesznek a területfejlesztési kérdésekben, főleg regionális és helyi szinten;
- és végül a területi tervezők, a regionális politikakészítők és a regionális tudománnyal foglalkozók **szakmai közössége**, hogy hozzájáruljon a térség problémáinak jobb megértéséhez.

(17) A VISION PLANET-et három EU tagország, Ausztria, Németország és Olaszország kezdeményezte. **A hangsúlyt** azonban, nem ezen országokra, hanem a VISION térség **nem EU tagállamainak fejlődésére**, és azok egymás közötti, illetve a három EU tagállammal meglévő kapcsolataira helyezi. E különbség magyarázata egyértelmű: számos egyéb intézmény, pénzügyi rendelkezés és dokumentum (köztük az ESDP is) létezik már, melyek az együttműködés elősegítését szolgálják, és amelyek területi politikai ajánlásokat tartalmaznak az EU tagállamok számára. A VISION PLANET fő szerepe az EU tagállamok számára figyelemmel kíséreni a „külvilágot” az Európai Unió jelenlegi határain túl, és erősíteni a területi tervezés területén az együttműködést ezen országokkal.

(18) A VISION dokumentum kidolgozása **egy politikai és egy elemzési folyamat** egyszerre. Politikai abban az értelemben, hogy a dokumentum tartalmára vonatkozó megállapodás előrehaladása egy politikai folyamat, és – következőképpen – a dokumentumot be fogják mutatni a résztvevő országok hivatalos képviselőinek. Elemzési abban az értelemben, hogy a VISION PLANET-en belüli együttműködés lehetővé teszi a tagok számára, hogy értékelhessék a térség területfejlesztési folyamatait, hogy kifejlesszék e folyamatok egy közös értelmezését, és hogy kidolgozzák a területi tervezés közös alapelveit.

(19) E követelményekkel összhangban a dokumentum két fő részből áll:

- A **„Policy Option Paper” (Politikai Lehetőség Tanulmány)** (jelen tanulmány) – tartalmazza a CADSES térségben, a területi tervezésben az együttműködés legfontosabb céljait és politikai választási lehetőségeit, illetve a szakértői csoport által javasolt intézkedéseket, melyeket a résztvevő országok hivatalos képviselői fogadnak el;
- A **„Background Report” (Háttérjelentés)** – tartalmazza a közös kidolgozási folyamat legfontosabb hozzájárulásait és eredményeit, amelyek alapként és magyarázatként szolgálják a „politikai” dokumentumban leírt célokat és intézkedéseket. Ezt a Munkacsoport a következő hónap folyamán fogja elfogadni.

A fenti definícióból következik, hogy a két rész – bár tartalmában harmonizált és egymást kiegészítő – különböző célokat szolgál, és funkciójukat csak akkor teljesíthetik, ha azokat külön-külön kezeljük.

C. A VISION tér

(20) A VISION projekt egy 1,486 millió km² nagyságú és 187 millió fős lakosságú területet foglal magába. Az európai földfelszín 6,4%-át (Oroszország nélkül 21,5%-át) és a népesség 25%-át reprezentálja. 17 európai országot foglal magába, ezek közül 12-nek a teljes területét (Albánia, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, a Cseh Köztársaság, Horvátország, Jugoszlávia, Magyarország, Macedónia, Moldova, Románia, Szlovákia és Szlovénia) és 5-öt részben (Ausztria, Lengyelország, Németország, Olaszország, és Ukrajna). Figyelembe véve Görögországot és az ESTIA projectet a térség mérete és jelentősége tovább nő.

(21) A térség a társadalmi, gazdasági és földrajzi helyzetre vonatkozóan hatalmas különbségekkel jellemezhető:

- A gazdaság fejlettségi szintje rendkívül eltérő a térségben. A VISION térségben található Európa néhány legfejlettebb régiója (Bécs, Baden-Württemberg, Bajorország, Emilia-Romagna), de itt vannak Európa legfejletlenebb térségei is (Koszovó, Albánia, Macedónia). A különbségek a keleti VISION térségen belül is igen nagyok².
- A gazdasági és foglalkoztatottsági szerkezet is rendkívül eltérő. Néhány keleti VISION országban a mezőgazdasági foglalkoztatás Bajorország, Olaszország és Ausztria

² E dokumentumban a „keleti VISION országok” és a „VISION térség keleti fele” kifejezések alatt a következő területet értjük: azon országokat, melyek – jelen pillanatban – nem tagjai az Európai Uniónak, valamint Németország új tartományai. Ez a megközelítés földrajzilag nem teljesen korrekt: néhány „keleti” ország földrajzi helyzete sokkal nyugatibb, mint egy-két „nyugatinak”. Mindamellett a „nem EU tagország” negatív fogalma sem helyesebb, hiszen csak egy – bár igen fontos – politikai szempontot vesz figyelembe. A visszapillantó „volt szocialista országok” kifejezés ideológiai karakterű és szintén inkább félreérthető. Egy „területi” dokumentumot készítve a „keleti” földrajzi fogalom használatával értettünk egyet, annak félreérthetősége ellenére is.

alacsony szintjéhez hasonló (4-7%), míg más országokban jóval magasabb (25-40%), és az elmúlt években még növekedett is.

- Ugyanez a helyzet a demográfiai számok esetében is. Európa legmagasabb (Albánia, Macedónia) és legalacsonyabb (Németország, Olaszország) születési rátájú országai is a VISION térségben található. Hasonlóan, a térségben található az európai országok közül a legmagasabb (Magyarország), és a legalacsonyabb (Albánia, Macedónia) halálzási rátájú országok is. Következésképpen, a természetes népességváltozás szintén rendkívül különböző.

(22) E szélsőséges eltérések mellett igen fontos közös jellemzők is vannak, melyek szükségessé teszik a közös erőfeszítéseket e térség jövőbeli területfejlesztésének alakítása érdekében.

- A térség minden országa osztozik a viharos XX. századi történelmen. Hogy a történelemnek csak egy jellemzőjét említsük: a térségben a szárazföldi határok hossza 16.000 km. Ebből csak 420 km olyan, ahol sem a határvonal, sem a szomszédos országok nem változtak meg a XX. század folyamán: ez a Románia és Bulgária között húzódó Duna határ egy része (nem a teljes). A VISION térségben a határoknak több mint 95%-a módosult e század során, néhány többször is.
- Míg a VISION országok egy része a mediterrán térséghez tartozik, a VISION térség nagy része inkább szárazföldinek tekinthető. A résztvevő 17 ország közül 6-nak egyáltalán nincsen tengerpartja, míg a többiek nagytöbbsége is mindössze egy viszonylag rövid partszakasszal rendelkezik. Míg az Európai Unióban a határok 84%-a tengerparti határ, addig ugyanez a szám a VISION térség esetében mindössze 31%. A VISION térség szárazföldi határainak hossza meghaladja a teljes Európai Unióét.
- A 17 VISION országból 15 (beleértve Kelet-Németországot is) majd fél évszázadon keresztül olyan rendszerben élt, melyben a termelési eszközök állami, vagy szövetkezeti tulajdonban voltak, a gazdaságot központi tervutasítás jellemezte, és egy párt hegemoniája jellemezte az összes politikai, igazságszolgáltatási, kulturális, társadalmi és oktatási intézményt. A Szovjetunió nagy erőfeszítéseket tett, bár nem teljes sikerrel, hogy ezen országokban ugyanazokat az egységes struktúrákat és intézményeket létrehozza. Következésképpen, minden ország számára hasonló a kiinduló helyzet az átmenet kihívásaival szembenézve, mely lehetővé teszi a közös területfejlesztési stratégia néhány elemének kialakítását. Mindazonáltal, az országok fejlődésének irányai, e közös örökség ellenére határozottan eltérőek voltak az elmúlt évtizedben.
- A belső kohézió egyik eleme a térségen belüli intenzívebb gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok hálózata. Annak ellenére, hogy az országok hosszú ideig különböző gazdasági blokkhoz tartoztak, a VISION térség két fele közötti gazdasági kapcsolatok sohasem szűntek meg, és a politikai változásokat követően igen gyorsan megszaporodtak. Ma a 17 VISION országból 12-ben a VISION térségen belüli kereskedelem meghaladja az 50%-ot. Még azokban az országokban is, melyek

esetében ez nemzeti szintre nem jellemző (Németország, Olaszország, Ukrajna), a résztvevő régióknak jóval intenzívebb kapcsolatai vannak a VISION térséggel.

- Végül, de nem utolsó sorban, a VISION térség összes országa az európai integrációs folyamat részesévé szeretne válni. Az előrehaladás e téren igen eltérő, némelyikük már EU tagország, néhányuk csatlakozásra váró ország, és vannak melyek még nem érték el ezt a státuszt. A kezdeményezés azonban már mindenhol jelen van. A területi tervezési együttműködés igen fontos lépés lehet és kell, hogy legyen ezen integrációs folyamatban.

(23) A VISION térségben tapasztalható különbségeket és hasonlóságokat figyelembe véve, a Munkacsoport jelenleg azon vitatkozik, hogy miként határozzon meg néhány nagyobb régiót, hogy a területfejlesztési problémákat még közvetlenebbül lehessen megcímezni. E régiók különös földrajzi helyzetből, vagy természeti adottságból, gazdasági együttműködés közös hagyományából, és gazdasági és társadalmi struktúra számos közös jellemzőjéből adódó összekötő kapcsolatokkal rendelkezhetnek. E régióknak – szabály szerint – nem szükséges az országhatárokat követniük. Több ország térségeit is magukba foglalhatnák, egymást átfedhetik, egy adott térség egynél több régióhoz is tartozhat. Azonban e régiókat a VISION PLANET nem írhatja elő. A projekt és a dokumentum a beavatkozási területek lehetséges kritériumainak meghatározásával inkább a nemzeti, regionális és helyi szereplők közötti együttműködés elősegítését célozza meg.

II. A területfejlesztési politika alapvető célkitűzései a VISION térségben

(24) A területfejlesztés négy alapvető célkitűzése a teljes VISION térségre közös:

1. A területfejlesztési politikának a gazdaság és az infrastruktúra térszerkezetének versenyképességének fejlesztésével, hozzá kellene járulnia egy hatékonyabb, dinamikusabb és szilárdabb gazdasági és társadalmi fejlődéshez **(a versenyképesség, a hatékonyság és a növekedés célkitűzése)**;
2. A területfejlesztési politikának a gazdasági, társadalmi és területi kohézió erősítésével, illetve az elmaradottság, vagy a strukturális átalakulás problémáival szembenézni kénytelen régiók támogatásával, hozzá kellene járulnia egy kiegyensúlyozottabb gazdaság- és társadalmi szerkezet létrejöttéhez **(a kiegyensúlyozott fejlődés és a kohézió célkitűzése)**;
3. A területfejlesztési politikának hozzá kellene járulnia a természeti és kulturális örökség megőrzéséhez, a fejlődés, az erőforrás felhasználás fenntarthatóságához, valamint a környezet megóvásához a jövő generációja számára **(a környezet és a természeti és kulturális örökség megóvásának célkitűzése)**;
4. A területfejlesztési politikának az időbeli, gazdasági, társadalmi és fizikai távolságokat illetően, hozzá kellene járulnia az interakciók és kapcsolatok számára az államhatárok minél jobb átjárhatóságához, a régiók és a városok egymáshoz való közelebb hozásához, illetve a közös, vagy kapcsolódó feladatok együttes és kooperáción alapuló megoldásához **(az integráció célkitűzése)**.

1. Versenyképesség, hatékonyság és növekedés

(25) A VISION térség keleti felének államai viszonylag kevésbé fejlett országok. Hogy mérséklődjön a jóléti és fejlettségi rés a kontinens két fele között, keleten dinamikusabb fejlődésre van szükség. E dinamikus növekedés előfeltétele a versenyképesség és a hatékonyság növekedése. Az EU országok néhány régiója (mint Kelet-Németország, Burgenland, Dél-Olaszország) ugyanezen feladatokkal néz szembe. A megfelelő területfejlesztés tartósan javíthatja a növekvő hatékonyság és a növekedés előfeltételeit.

(26) A keleti VISION gazdaságok évtizedekig nem piaci feltételek között fejlődtek és működtek. Ezek területi szerkezete sok szempontból messze van az optimálistól: funkcionális szállítási igényük többszörösen magasabb az összehasonlítható piacgazdaságokénál; az infrastruktúra hiánya akadályozza a hatékony és a folyamatos együttműködést; a termelési tényezők valós piaci árának hiánya a felelős számos rossz, és nem megfelelő telepítési döntésért; a verseny hiánya pedig évtizedeken keresztül lehetővé tette sok nem hatékonyan működő termelő

túlélését. Egy kiegyensúlyozott és koherens területi átszervezés jelentős gazdasági haszonnal járhat hatékonysági és növekedési szempontból.

(27) A növekedés elősegítése érdekében a VISION országokban a regionális politikának nem szabad kizárólagosan csak a szegény, vagy a válságos helyzetben lévő régiókra fókuszálni. Figyelembe veendő, hogy a legtöbb országban a versenyképesség, a külföldi beruházások, az export és a növekedés jelenleg csak néhány régióra és városra jellemző. Ezek támogatása a jobb üzleti feltételek megteremtésével, a nemzetgazdaság egészének életbevágóan fontos érdekeként tekinthető.

(28) Végül, habár az elmúlt évtizedek gazdaság és regionális politikája rengeteg torzulást, és hibás fejlesztést eredményezett, azonban nem volt minden rossz, hibás, vagy nem hatékonyan működő, ami a tervgazdaság keretében jött létre. Egy kiegyensúlyozottabb városhálózat jött létre ezen időszak alatt. Sok helyütt viszonylag jó és hatékony volt a tömegközlekedési hálózat, a személy és áru szállítás legfontosabb módjainak relatív súlya kedvezőbb volt, mind gazdaságossági, és mind környezetvédelmi szempontból, a túlzott városi terjeszkedést a legtöbb országban sikerült elkerülni, a farm méret eloszlása – elvileg – lehetővé teszi a hatékonyabb termelést. A hatékonyságra való törekvés azt jelenti, hogy meg kell őrizni – amennyire csak lehetséges – ami hatékonynak bizonyult, és csak azon kell változtatni, ami nem.

2. Kiegyensúlyozott fejlődés és kohézió

(29) A területi és regionális politika alapvető célkitűzése, hogy minden régió, és a települések minden típusa részesülhessen a gazdasági és a társadalmi fejlődés eredményéből és gyümölcséből. Ennek elérése érdekében a kevésbé fejlett régiók, és a komoly strukturális válsággal küzdő régiók különleges figyelmet és támogatást igényelnek. Hosszútávon, kívánatos a fejlettebb és a kevésbé fejlett régiók közötti rés szűkítése, de legalábbis annak további szélesedésének megelőzése. E cél érdekében a következő tényezőket kell figyelembe venni:

(30) Az elmaradott, vagy komoly válsággal küzdő régiók támogatásakor, mindenekelőtt a fejlődés és növekedés előfeltételeit kell megteremteni. Gyakran szükség van külső támogatásra, de a fejlesztésnek elsősorban az endogén erőforrásokra és a belső versenyképességre kell alapoznia. A külső támogatásnak kiegészítő jellegűnek, és időben korlátozottnak kell lennie.

(31) Az eltérő területi növekedés és fejlődés – különösen rövid és középtávon – nem szükségképpen rossz, vagy nemkívánatos. A dinamikus régiók és városok a fejlődés magterületei, amelyek a terjedésen – és részben az újraelosztáson – keresztül hozzájárulhatnak a többi régió fejlődéséhez is.

(32) A kohézió és a kiegyensúlyozott fejlődés mind nemzetközi, mind nemzeti szinten alapvető követelmény. A különböző szintek összefüggnek egymással. A fejlesztésükhöz külső segítséget váró országoknak igazolniuk kell, hogy megteszik a kompetenciájukba tartozó szükséges intézkedéseket és gazdasági lehetőségeikhez mérten törekednek a regionális kohézióra és a

kiegyensúlyozott fejlődésre. A kohézió elérése érdekében a helyi, a regionális, a nemzeti és a nemzetközi szereplők közös erőfeszítésére van szükség.

(33) A nagy régiók szintjén megvalósuló konvergencia fejlődés eltakarhatja a kisebb régiók szintjén jelentkező divergenciát. Ezért fontos meghatározni azokat a területi szinteket, amelyekre a kohézió és a kiegyensúlyozott fejlődés különböző részei vonatkoznak. Az Európai Unióban ezeket a szinteket a NUTS 2 és a NUTS 3 szintek képviselik. A keleti VISION országoknak meg kell határozniuk ezeket a térségeket.

(34) A kohézió és a kiegyensúlyozott fejlődés célja eléréséhez figyelni kell az állami és a magán szereplők, és a gazdasági-társadalmi fejlődés egyéb szempontjai között az infrastruktúra, és a közvetlen üzleti támogatás „kiegyensúlyozott” arányára.

3. A környezet, és a természeti és kulturális örökség megóvása

(35) A VISION térség keleti felében lévő országok által követett politikák az utóbbi évtizedekben nem fordítottak kellő figyelmet a környezetre, és a természeti és kulturális örökségre. E politikák komoly károkat okoztak a környezetben. Ma ezek az országok egy átmeneti szakaszban vannak, melynek trendje a jövőre vonatkozóan nem jelezhető teljes bizonyossággal előre. A korábbi gazdasági szerkezet összeomlása csökkentette a szennyezőanyag kibocsátást, de az országoknak szembe kell nézniük a múltban felhalmozódott hatalmas károkkal. Másrészt új típusú veszélyek jelentek meg, melyek hatásait ugyancsak szükséges kezelni.

(36) Egy sokkal környezet, természet és kultúra barátabb fejlődést a különböző szinteken megvalósuló politikák sorával kell támogatni, melyek egyaránt feltételezik új technológiák, új termelési és fogyasztási szerkezetek és gyakorlatok alkalmazását, valamint új intézmények, eszközök, és intézkedések bevezetését. Új szabályozásokat kell kialakítani a fenntartható fejlődés támogatására és ösztönzésére a piaccgazdasági feltételek között, és a nagyszámú magán és autonóm gazdasági szereplő számára.

(37) Az emberek attitűdjeiben és szokásaiban várható és szükséges jelentős változás a szocializáció és az oktatás új típusait igényli, azzal az elsődleges feladattal, hogy az emberek attitűdjeit a környezet és a természeti örökség felé fordítsuk a legtöbb VISION országban. Meg kell erősíteni a környezet védelme iránti elkötelezettséget. Még a technológiaváltásnál is sokkal nehezebb a gondolkodásmódban véghezvinni a szükséges változásokat.

4. Az integráció

(38) Míg az előző három cél általános érvényű az európai kontinens területfejlesztésében, (bár rendelkeznek a VISION térségre vonatkozó különleges vonásokkal), az integráció egy speciális célja e régióknak mind időben, mind térben. Az integráció különleges kihívás egy olyan terület számára, mely a mintegy 16.000 km² szárazföldi határral rengeteg kis független államra van feldarabolva, és melyet számos történelmi, politikai, etnikai és vallási ellentét terhel. Az a tény, hogy a térség országainak többsége már benyújtotta az Európai Unióhoz csatlakozási kérelmét, megerősíti az integrációs cél fontosságát és aktualitását, de a kihívás a térség országainak bármelyikében felbukkanhat:

(39) A világgazdaság rohamosan halad a globalizáció, és a szabad kereskedelem felé. A kereskedelmi akadályok fenntartása ezen országok között egyet jelentene a kisállamok protekcionizmusának „fenntartásával” a liberalizmus és a szabad kereskedelem kontinensén.

(40) Az áruk, a tőke és az emberek szabad áramlásának nem a vámakadályok az egyedüli akadályai. A különböző standardok, munkák, igazolások, áruszállítási stb. szabályozások a tényleges integrációnak ugyanolyan komoly korlátjai, mint a vámok. A szabályozások átláthatósága és konvergenciája, a „közösségi joganyag” (*acquis communautaire*) egyre több elemének alkalmazása nemcsak az EU csatlakozás követelménye. Az EU csatlakozástól függetlenül, ugyanúgy elősegíti a közép- és délkelet-európai országok közötti gazdasági kapcsolatok elmélyítését.

(41) A vámkorlátok és a különböző szabályozások mellett az európai integrációnak fizikai és infrastrukturális előfeltételei is vannak. Ide tartozik a kontinens minden pontja elérhetőségének javítása. Európában a fejlett transznacionális elérhetőség része a jól fejlett Transz-Európai Közlekedési Hálózat, a rendszeres, megbízható, és gyors közlekedési és telekommunikációs kapcsolatok, a határátkelőhelyek nagy száma, és a gyors és hatékony határátlépési procedúra.

(42) A határok „spiritualizáció”-ja nem csak a fizikai és intézményi feltételek felállítását jelenti, hanem a kapcsolatok és az interakciók egy sűrű hálózatát is. Az európai régiók, a városok és a régiók testvérkapcsolata, az infrastruktúrafejlesztés, a közös természeti és kulturális örökség megóvása területén jelentkező közös projektek, a kis- és középvállalkozások és a munkaerő határon átnyúló együttműködése mind összetevői az európai területi integrációnak.

(43) Az európai integrációs folyamat elkövetkezendő négy évre szóló két központi „projektjének” egyike – a pénzügyi unió mellett – a közép- és délkelet-európai országok csatlakozása az Európai Unióhoz. Azonban az európai integrációs folyamat nem korlátozódik csak a csatlakozásra. A kelet és nyugat, illetve a kelet és kelet közötti integrációnak rengeteg eleme van: ezek közül némelyik teljesen független a csatlakozástól és ezek semmivel sem kevésbé fontosak, mint a többi.

5. A célkitűzések közötti kapcsolat és interakció: kiegyensúlyozott és fenntartható területi fejlődés

(44) A **FENNTARTHATÓSÁG** a területfejlesztés különböző célkitűzéseinek integrációjára jellemző fogalom. Ez olyan fejlődési út követését jelenti, mely hosszú távon fenntartható anélkül, hogy egy generációt is előnyben részesítene a többivel szemben, és anélkül, hogy veszélyeztetné az emberi tevékenységek, illetve a környezet és a természeti erőforrások között kialakult egyensúlyi helyzetet. A területi fenntarthatóság demográfiai, gazdasági, társadalmi, környezeti, természeti és kulturális aspektusokkal és dimenziókkal bír, és tulajdonképpen e különböző aspektusok közötti egyensúlyi helyzet megteremtését jelenti. Különösen fontos meghatározni a fenntarthatóság követelményeit e kritikus átmeneti periódusban, mellyel a VISION térség legtöbb országa most szembenéz. A fenntarthatóságot, mint döntő elvet elősegíteni és támogatni kell a tér használók és fejlesztők viselkedésének tervezése és irányítása során.

(45) A társadalmi, gazdasági és környezeti dimenziók **KÖLCSÖNÖS FÜGGÉSÉT** ki kell fejteni a területi tervezés és regionális politika integrált módszertanaként. Prioritást kell adni azon intézkedéseknek, melyek egynél több célkitűzés megvalósítását támogatják. A fejlett **ELÉRHETŐSÉG** tekinthető mind a versenyképesség és növekedés, mind a kiegyensúlyozott fejlődés és a kohézió, mind az európai területi integráció eszközeként.

(46) A regionális politika és tervezés egyik feladata, hogy megpróbálja létrehozni egy adekvát és kívánatos egyensúlyi helyzetet a különböző célkitűzések követése során. A célkitűzések között nem létezik priori sorrend. Az adott helyzet és időpont dönthet a követendő **AKTUÁLIS PRIORITÁSI SORREND** felől.

III. A területfejlesztés jövőképe

(47) A területi politikának az adott gazdasági és társadalmi feltételek mellett kell követnie a fentebb felvázolt alapvető célkitűzéseket. Az indító helyzetet számos erősség és gyengeség, valamint lehetőség és veszély jellemzi.

(48) Az összes meghatározott tényezőnek a figyelembe vétele azon következtetéshez vezet, hogy az elkövetkezendő egy-két évtizedben a gazdasági tevékenységek telepítésében és a népesség letelepedésében radikális területi változások nagyon valószínűtlenek. Az átalakulási folyamatok többé-kevésbé a jelen térszerkezetben fog végbemenni. A térszerkezet fejlesztése ezért nem számíthat nagyarányú regionális változásokra (bár kisebb interregionális vándorlást, különösen a volt erősen iparosodott, vagy a túlnépesedett mezőgazdasági területeken nem lehet kizárni), azonban számolni kell a (mikro) strukturális és foglalkoztatási változásokra a kisebb régiókban és a meglévő adottságok megújítására.

(49) A VISION térségben a területi politika legfontosabb célkitűzései a tevékenységek különböző területein valósítandók meg:

- A. A térszerkezet fejlesztése
- B. A települések és a városok fejlődésének formálása
- C. A vidéki térségek átalakítása
- D. A közlekedés és a telekommunikáció fejlesztése
- E. Környezetvédelem, a természeti és kulturális örökség kezelése

A. A térszerkezet fejlesztése

(50) A gazdaság és társadalom térszerkezetének fejlesztése alatt azokat a széleskörű intézkedéseket értjük, melyek a városi és vidéki térségekre és az infrastrukturális hálózatokra egyaránt hatással vannak. A meglévő kényszereket és feltételeket figyelembe véve a térszerkezet fejlesztésének négy fő feladatra kell fókuszálnia:

- A.1 Egy új város-vidék kapcsolat kiépítése
- A.2 A növekvő regionális egyenlőtlenségek kezelése
- A.3 A perifériakusság problémájának kezelése
- A.4 A regionális gazdasági szerkezet diverzifikációja és az endogén erőforrások mobilizálása
- A.5 Az információ és a tudás jobb elérhetőségének megteremtése minden térségben

A.1. Egy új város-vidék kapcsolat kiépítése

(51) A keleti VISION országokban a **város-vidék dichotómia** a múltban is, és a jelenben is hagyományosan nagy kettősség, és ellentmondás. Történelmi szempontból, a városi és a vidéki települések között hatalmas társadalmi, számos esetben pedig etnikai összetételű távolság volt. A fejlettségben, a foglalkoztatásban, a jövedelmekben, az oktatásban és a kommunális szolgáltatások fejlettségében a városi és a vidéki települések között nagy különbség volt, mely részben még ma is fenn áll. A növekedés és az innováció terjedése a városból a falura nem volt olyan organikus és folyamatos, mint Európa nyugati felében.

(52) **A város-vidék sikertelen integrációjának az egyik legfontosabb oka a kisebb központok³ elégtelen fejlesztési és vonzási potenciálja. A kisvárosok száma és sűrűsége lényegesen alacsonyabb, fejlettségi szintjük pedig alacsonyabb, mint a nyugati VISION országokban** (Ausztria, Németország, Olaszország). A fejlesztési erőfeszítések és források a nagy városokban, a közigazgatási és ipari központokban koncentrálódnak. Vannak olyan térségek, melyek nem rendelkeznek megfelelő szolgáltatási ellátási központtal, és nincsenek kapcsolódási pontjaik a fejlesztési interakciókhoz.

(53) Politikai lehetőségek:

- A fejlesztési politika súlyát és hangsúlyát a kis központokra, és azok fejlesztésére kellene fordítani. Nekik kellene betölteniük, nagyobb arányú lakóhely-változtatások nélkül, a strukturális átalakulás szervezésének központi szerepét. Fejleszteni kellene a kis és közép méretű központok hálózatait úgy, hogy az adott ország területének egészét, és a szomszédos országok határ menti térségeinek központjait is lefedjék. Olyan megfelelő központokra lenne szükség, melyek mindenhol elfogadható időn belül elérhetők.*
- A központok és környezetük közötti utazási és szállítási feltételeket jelentős mértékben javítani kell. Ezekben az országokban a kisebb régiókon belüli közlekedési hálózatoknak olyan prioritást kell biztosítani, mint a transz-európai hálózatoknak. A tömegközlekedésnek fontos szerepet kellene betöltenie ezekben a hálózatokban.*
- A tervezés során, a vidéki településeken lehetőséget kell biztosítani az új farmereknek a gazdasági tevékenység végzésére. Ugyanakkor, megfelelő életkörülményeket kell biztosítani a nem mezőgazdaságból élők egyre nagyobb számának, akik a külvárosi élet helyett a természet közeli életet választják. A vidéktervezési szabályozásnak és gyakorlatnak sokkal megkülönböztetettebbnek és rugalmasabbnak kellene lennie, de ugyanakkor sokkal konzekvensebbnek is a vidéki települések örökölt kulturális értékeinek megóvását illetően.*
- A kis központoknak a nagyobb városokkal és a közigazgatási centrumokkal szemben méltányos és egyenlő elbánást kellene élvezniük a jövedelmek szabályozását, illetve a*

³ A kisebb központok fogalma nem azonos a városok méretével. A kisebb térségek központjaira utal, melyek naponta elfogadható utazási időn belül elérhetőek. A különböző elérhetőségi és utazási lehetőségeket figyelembe véve a térségek mérete országonként eltérő lehet.

kormányzati segélyek és támogatások elosztását illetően. Ugyanakkor a központi településeknek magasabb szintű szolgáltatásokat kellene nyújtaniuk környezetük számára, és a megfelelő vonzáskörzetükben nekik kell levezényelni a gazdaság fellendítése és a szerkezetváltás feladatait. A helyi önkormányzati finanszírozásnak figyelembe kell vennie ezt a város-vidék szimbiózist. Megfelelő igazgatási és finanszírozási megállapodásokat kell alkalmazni annak érdekében, hogy a kisebb központok ezen regionális szerepét figyelembe lehessen venni.

A.2. A növekvő regionális egyenlőtlenségek kezelése

(54) A múltban a keleti VISION országokban alapvető területi egyenlőtlensége a városi és a vidéki térségek és települések között húzódott. A városok és a régiók közötti különbségek sokkal mérsékeltebbek voltak. A tervgazdaság körülményei között – egyenlő árak és bérek mindenütt – az egyenlőtlenség legfontosabb eleme az iparosodottság foka volt. A tervezési hatóságok célja a legfontosabb regionális egységek közötti viszonylag egyenletes iparosodottsági szint elérése volt. Ezek az erőfeszítések többé-kevésbé sikeresek voltak, legalábbis a foglalkoztatást tekintve. **A politikai és a gazdasági változásokat követően a városok, illetve a régiók közötti különbségek növekedni kezdtek.** A felszínre kerültek az elhelyezkedés előnyei és hátrányai csakúgy, mint a vállalkozási és a piacgazdasági tapasztalatok rejtett, hagyományos különbségei. Az egyes városokra és régiókra a – belföldi és külföldi – piaci erők eltérő hatással voltak. Az egyenlőtlenségeket tovább erősítette a külföldi közvetlen beruházások szelektív letelepülése is. Amióta az egyenlőtlenségek a piaci erők kiteljesedésével, és a külföldi közvetlen beruházások növekvő arányával párhuzamosan növekednek, a különbségek az átmenet magasabb fokán álló országokban egyre inkább láthatóvá válnak, míg a többi országban, a jövőben kell számolni az egyenlőtlenség növekedésével.

(55) A növekvő egyenlőtlenségek nem csak azt jelentik, hogy a régiók közötti különbségek szélesednek. **Magával hozza a régiók közötti rangsor, és relatív pozíció alapvető megváltozását is.** Vannak viszonylag fejlett helyzetben lévő régiók, míg más, hajdan jobb pozíciójú régiók helyzete jelentős mértékben romlott. Természetesen a területfejlesztés ennél jóval komplikáltabb: vannak olyan régiók, melyek már többször is változtatták pozíciójukat az átmenet éve alatt. Ezen fenntartások figyelembe vételével három régió típus fedezhető fel a VISION térségben:

(56) **A megszilárdult teljesítményű és pozíciójú régiók és városok:** Általában a fővárosok, fontos kikötők, és néhány, a fő infrastrukturális folyosókhöz, és az EU határhoz közel fekvő térség és régió. Ezek a térségek vonzották a külföldi közvetlen befektetések legnagyobb részét, és a szolgáltatások legdinamikusabb fajtái (bankok, biztosítók, üzleti szolgáltatások, biztosítók, reklám, új kereskedelmi formák, média stb.) nyomasztó arányban ugyancsak e térségekbe települtek. Az egész nemzetgazdaság érdekelt e térségek fejlesztésében.

(57) **A hajdan különleges pozíciójú, de most sokkal rosszabb helyzetben lévő régiók:** Főleg a bányászat és a nehézipar régiói, melyek most számos szerkezetátalakítási problémával

néznek szembe. Ezek a problémák részben hasonlóak a nyugati hanyatló ipari régiók problémáival, de részben különböznek azoktól. Különböznek abban, hogy az ipari munkások nagy része még mindig a vidéki térségekben él, vagy nemrég költözött csak fel vidékről, ezért megfigyelhető az a tendencia, hogy – ezen emberek elsődleges elbocsátásával – elodázzák a probléma megoldását, és az ipari szerkezetváltás kihívását vidéki munkanélküliséggé konvertálják.

(58) **A legtöbb vidéki térség helyzete romlott** az elmúlt évtizedben, bár a vidéki térségek fejlesztése szintén igen különböző. E helyzetért a romló pénzügyi feltételek és a mezőgazdaságban tapasztalható növekvő verseny sorolható az első helyre a leginkább felelős tényezők közül. A második tényező sok keleti VISION országban a hosszan tartó bizonytalanság, és a földtulajdon és földhasználat körüli zűrzavar. A harmadik tényező pedig az volt, hogy a vidéki térségeket az ipari recesszió legalább olyan komolyan érintette, mint a hagyományos ipari térségeket. Ennek oka részben az ipari válságterületekről visszaköltöző lakosság, melynek eredményeként néhány országban a már eleve magas mezőgazdasági munkanélküliség az elmúlt évtizedben még tovább növekedett.

(59) Politikai lehetőségek:

- *A vezető és dinamikus régiók fejlődését nem szabad gátolni, vagy lelassítani, sőt a kormánynak még támogatnia kellene őket. A támogatásnak azonban nem az üzleti szféra pénzügyi támogatását és segítségét kellene jelentenie, hanem a városi területek és az infrastrukturális lehetőségek biztosítását.*
- *A hanyatló ipari térségek kormányzati és nemzetközi segítséget igényelnek, leginkább az infrastrukturális beruházások és a dinamikus iparágak általi munkahelyteremtés formájában. Az e térségekbe települő külföldi beruházásoknak egy bizonyos szintű támogatásban és engedményben kellene részesülniük. Támogatni kellene a már meglévő infrastruktúra felújítását és újrahasznosítását.*
- *Hosszú távon, a regionális politikát készítőknél elsősorban a hatalmas vidéki térségek átalakítására kellene fókuszálniuk erőforrásaikkal. A prioritások egyike az infrastruktúra fejlesztése és az elérhetőség javítása. A másik fő prioritás az elsősorban kis- és középvállalkozások támogatásával történő diverzifikált gazdaság szerkezet fejlesztése.*

A.3. A perifériakusság problémájának kezelése

(60) A VISION térség nagy része Európa középső részén helyezkedik el. A VISION térség közelebb fekszik az európai metropolisz-központokhoz, mint egyes EU régiók. **E térségben a perifériakusság nem földrajzilag determinált, sokkal inkább a történelmi, politikai és gazdasági fejlődés következménye:**

(61) **A VISION térség keleti felét a Vasfüggöny évtizedekig elszigetelte** Európa többi részétől, ezért nem lehetett részese sem az integrációs folyamatnak, sem azoknak a politikai,

kulturális, gazdasági és technológiai haladásoknak, melyek kialakították a kontinens nyugati felének jelenlegi gazdasági és társadalmi szerkezetét. E fejlődés következményeként, a keleti VISION térség, mint egész, sok tekintetben periférikus jegyeket mutat.

(62) **A VISION térségben 16 000 km hosszúságú szárazföldi határ található.** A VISION térségnek több mint 60%-a tekinthető határ menti térségnek (mind terület és népesség tekintetében). Az országhatárok hossza a VISION térségben az elmúlt évtizedben 50%-kal növekedett. A határmentiség ezekben az országokban évtizedek óta periférikus helyzetet jelent.

(63) A periférikusság nem csak a határátkelők számától és kapacitásától függ. Amennyiben a határ két oldalán egészen más szabályozások, kölcsönösen át nem váltható valuták, ártorzulások és korlátozások sokasága uralkodik egy bizonyos időszakban, sokkal jobban prosperálhat a csempészet és a feketekereskedelem, míg a kölcsönös és fenntartható partneri kapcsolatok nem fognak fejlődni.

(64) A fejletlen közlekedési hálózat, vagy az alulfejlett városhálózat következményeként, - **a határ menti perifériák mellett - viszonylag nagy „belső perifériák” találhatóak** az országokban. E térségek nem rendelkeznek elfogadható távolságon belül lévő szervező és szolgáltatásokat kínáló városközpontokkal, és az ország más részeiből csak nehezen megközelíthetőek.

(65) Politikai lehetőségek:

- *A határ menti régiók periférikussága jelentős mértékben csökkenthető a határok „megnyitásával”, új határátkelők létesítésével, a határon átnyúló kapcsolatok, a határátlépési procedúra egyszerűsítésével, és az áruk, a tőke és az emberek határokon keresztül mozgását akadályozó politikai, gazdasági és fizikai korlátok lebontásával. A városok felújíthatják kapcsolataikat környezetükkel, és a hazai agglomerációjuktól távol eső térségek új piacokat találhatnak a határokon túl.*
- *A határ menti térségekben a fenntartható kapcsolatok megteremtésének legjobb megoldása az európai integráció, mely orvosság a VISION térség egészének periférikus helyzetére is.*
- *„A belső periférikusságot” a regionális, illetve a vidékpolitika egészének keretében kellene kezelni. A városhálózat és a közlekedési hálózat fejlesztése folytán e térségekre különös figyelmet kell fordítani.*

A.4. A regionális gazdaságszerkezet diverzifikációja és az endogén erőforrások mobilizálása

(66) A központilag irányított tervgazdálkodás csak nagy egységekben tudott gondolkodni. A keleti VISION országokban a politikai változásokat megelőzően alig léteztek kis- és középvállalkozások. Egy város gazdasági fejlődését egy-két nagy ipari vállalat jelentette, melyek egy, vagy kis számú termék gyártására specializálódtak. **Számos esetben, ez az egy, vagy néhány gyár biztosította a munkalehetőséget, a pénzügyi erőforrásokat és a**

szolgáltatásokat az egész város számára. A politikai és gazdasági átmenet éveiben az ipari válság, az iparvállalatok csődje az egész város számára drámai helyzetet teremthetett. Ugyanakkor a vidéki területek nagy részére a monokulturális mezőgazdaság volt jellemző.

(67) A diverzifikáció legfőbb eszköze a kis- és középvállalkozások támogatása és segítése, hiszen azok különböző profilja és tevékenysége a legjobb garancia a régiók és városok gazdasági bázisának stabilitására. Egy régió kis- és középvállalkozásai egymással együttműködve közös tevékenységekre és ügyletekre fognak vállalkozni. Ők képesek az endogén fejlődés alapjainak megteremtésére. Úgynevezett „klasztereket” hoznak létre, ahol a fejlődés és a növekedés kölcsönös pozitív interakciókra, és a kooperációs hálózatokra helyeződik. Ezek a hálózatok biztonságot nyújtanak egy adott szektor ingadozása, vagy válsága esetén.

(68) A regionális gazdasági szerkezet és az endogén erőforrás felhasználás diverzifikációjának elérésében a legcélravezetőbb út a területfejlesztési és tervezési célkitűzések és intézkedések kombinálása, összekapcsolása és harmonizálása. A vidékfejlesztési politikák és a természeti örökség megőrzése, a városfejlesztési politikák és a kulturális örökség védelme, a városszerkezet alakítása és a területi egyenlőtlenségek kezelése kölcsönösen függenek és kiegészítik egymást, egy sokkal diverzifikáltabb és fenntarthatóbb térszerkezetet eredményezve.

(69) Politikai lehetőségek:

- *Stratégiai politikai cél a városok és a régiók gazdasági szerkezetének diverzifikációja. A regionális fejlesztési politikának ezt a diverzifikációt kellene elősegítenie eszközrendszerének megfelelő átalakításával a kis- és középvállalkozások irányában.*
- *A közvetlen külföldi befektetések kívánatosak, azonban önmagukban nem elegendők egy város gazdasági bázisának megalapozására. Akkor van igazán pozitív hatása, ha nagy számú hazai beszállító vesz részt a termelési folyamatban. A kormányzatoknak és a helyi önkormányzatoknak a transznacionális, és a helyi és regionális kis- és középvállalkozások közötti beszállítói kapcsolatok kiépítésére programokat kell kezdeményezniük.*
- *A gazdasági szerkezet diverzifikációja elsődleges cél, nemcsak az „egy gyáras városok” de a vidéki városok számára is. A mezőgazdaság korlátozott kapacitását figyelembe véve, csak egy diverzifikált gazdasági struktúra biztosíthatja e térségek fenntartható fejlődését. A vidéki turizmus és rekreáció fejlesztése a vidéki foglalkoztatás és jövedelem diverzifikáció fontos tényezőjeként szolgálhatna.*
- *Első lépésként meg kell határozni azokat a helyi rendszereket, melyek köré felépíthető egy integrált gazdasági és társadalmi stratégia. Egy erőteljes tudás transzfert kellene megvalósítani az önszervező rendszerek helyi fejlesztésére és tervezésére. Ezért a regionális gazdaságpolitikának szigorúan integrálnia kellene a többi releváns politikába.*

A.5 Az információ és a tudás jobb elérhetőségének megteremtése minden térségben

(70) A VISION országok, már az elmúlt évtizedekben is azok közé tartoztak, ahol magas volt a népesség képzettségi szintje. A tudományos kutatási, kulturális és művészeti lehetőségek viszonylag magas költségvetési allokációt élveztek. A politikai rendszer megváltozása új – pénzügyi és strukturális – akadályokat és nehézségeket hozott.

(71) Az oktatási rendszer természetesen továbbra is a tudás és információ elsődleges forrása. Az oktatási intézmények területi és települési környezetben működnek, ezért az oktatási és a területi politikákat egymással össze kellene hangolni:

(72) A vidéki népesség csökkenése miatt a vidéki iskola hálózat bizonyos konszolidációja elkerülhetetlen. Ennek során azonban figyelembe kell venni, hogy az iskolák – a vidéki térségekben – nem csak oktatási lehetőséget nyújtanak, hanem a falvakban az intellektuális és kulturális élet központjai is egyben.

(73) A középfokú oktatás és a szakképzés az átalakulás és a foglalkoztatás szempontjából elsődleges fontosságú. Míg a gazdaság igényeihez igazítjuk, a specializálódást nem lehet az aktuális kereslethez képest túl szűkre szabni – különösen a vidéki térségekben – mert az nehezítené a jövőbeli átalakítást.

(74) A felsőfokú oktatási intézmények az oktatás mellett a kutatás-fejlesztés, és a tudományos élet fontos központjai is egyben. Ezért minden nagy régióban indokolt az ilyen központok létrehozására vonatkozó igény. Másrészt, néhány VISION országban a felsőfokú intézmények túlságosan kicsik és szétaprózottak a szellemi potenciál, az információ és a kutatási infrastruktúra kapacitásának hatékony kihasználására. A szervezeti konszolidáció ezért ésszerű lehet, ami azonban nem jelentene szükségképpen területi centralizációt.

(75) A kultúrának és az információnak fontos szerepe van a nemzeti, regionális és helyi identitás megőrzésében és erősítésében is. Ezért a helyi és regionális média (újságok, TV, rádió) és a regionális kulturális és oktatási intézmények kiemelkedő jelentőségűek. Különösen fontosak a VISION térségben élő nemzeti és etnikai kisebbségek számára.

(76) A modern információs technológiáknak különleges jelentőségű szerepük van a tudás és információ elérhetőségének biztosításában a VISION térségben. Ezek a technológiák és lehetőségek teljesen új eredetűek, ezért a történelmi fogyatékoság nem játszik olyan szerepet, mint más infrastruktúrák esetében. A kései indulás azt az előnyt is magában hordozhatja, hogy a legújabb eredményeket, rendszereket és technológiákat alkalmazhatók a különböző hálózati rendszerek létesítéseinél (pl.: Internet).

(77) Az előző rendszer alatt, magas prioritást kapott a K+F, főként a tudomány területein, és bizonyos speciális ipari ágazatokban. Az átmenet alatt a K+F a szűkösebb állami források és a kutatók tömeges kivándorlása, illetve a magán szektor alacsony szintű beruházása – beleértve a K+F-be történő közvetlen külföldi befektetéseket – miatt jelentősen lecsökkent. Mostanában a rendelkezésre álló K+F kapacitások előnye egyre inkább realizálódik. Azonban még mindig hiányosak az üzleti vállalkozások és a helyi és regionális kutató bázisok közötti interakciók.

(78) Az új képességek fejlesztése iránti igény egy jövőbeli megfontolás tárgya az államigazgatásnak, csakúgy, mint a központ gazdasági tevékenységéhez integrálódó vidéki térségek gazdasági és társadalmi problémái. E feladat legfontosabb eleme az új felhasználások és szolgáltatások potenciáljának „tudatos növelése”.

(79) Prioritást kellene adni az olyan regionális akcióknak, interregionális együttműködéseknek, mint a teleworking, távoktatás, egyetemi és kutatóközponti hálózatok, KKV-k részére történő telematikai szolgáltatások, valamint városi információs szupersztrádák. Ebben az értelemben a közösségi szektor, beleértve az egyetemeket és a magán szektor, illetve a társadalmi szervezetek közötti partneri szerep különösen fontos.

(80) A határon átnyúló együttműködések is fel kellene használni a tudás és az információ jobb elérhetőségének elősegítésére. A szomszédok nyelvének oktatása, a diákok, hallgatók és tanárok csereprogramjai és a kutatás területén megvalósuló együttműködés e célokat szolgáló eszközök és intézkedések.

(81) Politikai lehetőségek:

- Az oktatási rendszer újjászervezése és fejlesztése során jobban figyelmebe kellene venni a területi tényezőket. A településhálózat és térszerkezet korlátozza a központosítási lehetőségeket, és az ésszerűség határait átlépő túlzott specializációt.*
- Nagy jelentőséget kellene tulajdonítani az új információs technológiai találmányoknak a tudás és az információ elérhetőségének támogatásában.*
- Támogatni kellene a helyi és regionális szintű információ előállítását és azok terjesztését a helyi szintű identitás és demokrácia támogatása érdekében. A nemzeti és regionális kormányoknak egy igazságos támogatást kellene meghatározniuk ezekre a tevékenységekre.*
- Támogatni kellene helyi és regionális szinten a meglévő kutatóbázisok és üzleti vállalkozások közötti kapcsolatokat és interakciókat. Az innovatív termékek világpiacra való bevezetése érdekében prioritást kellene kapnia a kutató központok és a kis- és középvállalkozások „inkubátorai” közötti integrált hálózatok megvalósításának.*
- A Nemzeti Információs Társadalom Stratégiáknak és a hozzájuk kapcsolódó akcióterveknek, többek között olyan fejezeteket kellene tartalmazniuk, melyek különösen az ICT infrastruktúrák felfejlesztésének területfejlesztési aspektusaira, és az ICT-knek a kulturális és nyelvi diverzifikáció védelmében való felhasználására vonatkoznak.*
- A regionális és központi kormányzatoknak támogatniuk kell a fejlett telekommunikációs szolgáltatások érdekében történő infrastrukturális fejlesztéseket az olyan szervezetek részére, mint egészségügyi intézmények, iskolák, könyvtárak. A támogatás során együtt kell működni azok működtetőivel és elhelyezkedésüktől függetlenül kell támogatni.*

B. A városok fejlődésének formálása

(82) Évszázadok óta az európai városok, azok a helyek, ahol a dolgok történnek, helyet kap az emberi tudomány, a kultúra és a technológia haladása, és ahol megszületett a demokrácia. A helyzet többé-kevésbé ma is ugyanez, bár az információs és telekommunikációs technológia bizonyára lecsökkenti a hely és a távolság szerepét az emberi kommunikációban.

(83) A VISION térségben a városok ugyanezt a szerepet játszották. Néhány sajátosság azonban speciálissá teszi a városfejlesztési stratégiát e térségben.

B.1. Az városhálózat fejlesztésének prioritásai

(84) Míg a II. világháborút megelőzően a legtöbb VISION országban a fővárosokra való koncentráció jellemezte a városfejlesztési politikát, addig a '60-as, '70-es és '80-as években a fejlesztés közvetlenül a második szinten elhelyezkedő városokra irányult. A városfejlesztés e prioritásrendszere **a közép méretű⁴ városok viszonylag erős csoportjának kiemelkedését** tette lehetővé. **E városok sorsának meghatározásában döntő szerepet játszottak a közigazgatási funkciók.** A legtöbb új ipari beruházás e közigazgatási központokba települt, és itt valósult meg az állami lakásépítések nagy része is. Mindemellett mindenhol csökkent a fővárosok nyomasztó túlsúlya, és egy kiegyensúlyozottabb városhálózat jött létre.

(85) Nyilvánvalóan voltak olyan városok, melyek számára hátrányokkal járt ez a fejlesztési stratégia: Először is hátrányos helyzetben voltak **a központi közigazgatási funkcióval nem rendelkező városok.** Összehasonlíthatatlanul kevesebb esélyük volt a fejlesztésekre és az állami támogatásokra, mint a közigazgatási centrumoknak, ahol az állam és a párhatalom koncentrációban volt. A városi migráció többsége a közigazgatási centrumok felé irányult, míg a többi város nagy részében csökkent a lakosság. Bizonyos szempontból vesztesek voltak azok a városok, melyek nem illettek bele az átlagos közigazgatási centrum keretébe. **A közigazgatási térségükön – és néha az országhatárokon – túlnyúló vonzáskörzettel és vonzerővel rendelkező városok** nem voltak képesek ezen nem egységes funkciók kibontakoztatására ebben a rendszerben. Lengyelországban Krakow, a Cseh Köztársaságban Brno, Ukrajnában Lvov és Chernivci, a volt NDK-ban pedig Lipcse és Drezda tartozik e várostípusba. És végül **az európai jelentőségű fővárosok is vesztesei voltak** e politikának, hiszen Európa többi centrumától elszigetelve, egy kis állam helyi életére kényszerítve, messze estek az európai gazdasági és kulturális fejlődés fő áramlataitól. E a térség valamennyi fővárosára igaz, de különösen drámai Berlin esetében.

(86) Azonban vitatható volt e politika nyerteseinek haszna is: a nehézipari telephelyek és a nagy, egyhangú lakótelepek – a városfejlesztés legfőbb eredményei – ma problémás térségként

⁴ Még egyszer hangsúlyozni szükséges, hogy a „közép méretű városok“ különböző méreteűek lehetnek, az adott ország méretétől és településhálózatától függően.

szerepelnek, ahol igen szorongató kérdés a modernizáció, a fenntartás, illetve a környezeti és társadalmi helyzet javítása.

(87) Politikai lehetőségek:

- *A területfejlesztés célkitűzéseivel, és a városok e csoportjának diszpreferált helyzetével összhangban, először kisvárosoknak fejlődését kell biztosítani, és egy kiegyensúlyozottabb struktúrájú városhálózatot kell kialakítani.*
- *A közép- és délkelet-európai fővárosok és a második szinten elhelyezkedő városok néhány speciális funkcióra koncentrálnak részt vesznek a nemzeti határokon átnyúló munkamegosztásban. E specializáció néhány jellemzője már megjelent, míg a többi a további integráció során fog kialakulni.*
- *A nemzeti szintű funkciók és intézmények több város közötti megosztása országokon belül is megtörténhet. A keleti országokban ezt nem nagyon alkalmazták eddig, azonban Németországban, valamint kisebb mértékben, Olaszországban már évtizedek óta bevett gyakorlat. Mindemellett vannak olyan keleti VISION térségbeli városok, melyek képesek lennének átvenni nemzeti funkciókat.*
- *A térségben egy társadalmi-gazdasági egyensúly elérése érdekében szükséges támogatni a tengerparti – különösen az adriai – térségek és városok egy kölcsönös kapcsolatú és rendszerszerű hálózatát részben a hátszágok, részben a határon átnyúló együttműködések felé.*
- *Hogy a különböző városi funkciókat minél hatékonyabban lehessen bemutatni, célszerű meghatározni az egyes városok erősségeit, és megteremteni egy bizonyos fokú (nemzeti és nemzetközi) munkamegosztást. Ez nem csak a fővárosokra igaz, hanem a városhálózat többi szintjére is.*
- *Általában, a túlságosan hierarchikus, és egységes rendszert diverzifikáltabbá, több központúvá és differenciáltabbá kell alakítani.*

B.2. A belső városszerkezet átalakítása

(88) A keleti VISION országokban a jövő egyik legnagyobb kihívása a városok belső szerkezetének átalakítása. Ezeket a struktúrákat a múltban a következők jellemezték:

(89) A hagyományos belvárosi részeket évtizedek óta elhanyagolták. Ha történt is rekonstrukció a belvárosban, az a régi épületek lebontását és új, a hagyományos környezethez nem illő épületek emelését jelentette. A belvárosok régi lakásállománya nem került felújításra, minőségük és komfortjuk leromlott. A tipikus belvárosi funkciók, mint kereskedelem, szórakozás, bankok, pénzügyi szolgáltatások, idegenforgalmi lehetőségek, vagy egyáltalán nem léteztek, vagy csak alsóbbrendű szerepűek voltak.

(90) Az új lakóházak építése többnyire a városok külső kerületeiben valósultak meg, mégpedig általában előre gyártott elemekből összeállított hatalmas monofunkcionális lakótelepek építésének formájában. Ezáltal a hagyományos lakásoknál többnyire komfortosabbakat kínáltak, azonban már rögtön felépítésük után jelentkezett néhány igen komoly probléma: funkciójának nem felelt meg, kis alapterület, szigetelési problémák, gyenge infrastruktúra és szolgáltatás, stb.

(91) A lakónegyedek városi terjeszkedése eltérő módon alakult. Míg a nyugati VISION országokban, valamint Szlovéniában, Horvátországban és Magyarországon jellemző volt a városok terjeszkedése, addig más országokban azt korlátozták, vagy más formában valósult meg. Azonban a felépült nyaralók, és a kialakított „hobbikertek” a viskókkal néha nagyobb területeket foglaltak el, mint a városi lakónegyedek.

(92) A politikai változásokat követően, jelentősen megváltoztak a város szerkezetét alakító tényezők, és velük együtt a kihívások, melyekkel a várostervezés szembenéz.

(93) **A gazdasági változások következményeként magukhoz tértek a városközpontok és a belvárosi területek.** Lengyelországban, Magyarországon, Romániában és Bulgáriában az üzletek és kiskereskedések száma négy év alatt (1990 és 1994 között) több mint a kétszeresére emelkedett. Ezek leginkább a városközpontokban találhatóak. Az új kereskedelmi bankok a városközpontokban építették fel igazgatóságaikat és nyitották meg fiókjaikat, melyek ma hozzájárulnak e városok képéhez. Rengeteg új szálloda épült. A belvárosi területek épületeit felújították, és a lakófunkciót felváltotta az üzleti funkció. Azonban érzékelhetők a városközpontokra negatív hatással járó folyamatok is: a külvárosokban felépült bevásárló és szórakoztató központok, multiplex mozik a városközpontok üzletei felől maguk felé csábítják a vásárlókat és fogyasztókat.

(94) **Az elmúlt évtizedekben felépült hatalmas lakótelepek az aggodalom tárgyaivá váltak.** A merev technológia miatt a lakásokat nem lehet újjáépíteni, vagy kibővíteni. A fűtési költségek igen gyorsan emelkednek. A szükséges technológiai felújítás idejének közeledtével, egyre nagyobb lesz a megfelelő és hatékony felújítási technológiák hiányának nyomása. Megindult a társadalmi szegregáció, a magasabb jövedelműek elhagyják ezeket a lakótelepeket, és vagy a belvárosban keresnek lakást, vagy az azt körülölelő családi házas zónában. Az alacsonyabb jövedelmű csoportok pedig beköltöznek a lakótelepekre. A keleti VISION országokban (beleértve a volt NDK-t is) körülbelül 17 millió ember, azaz a népesség közel 20%-a él ilyen nagy lakótelepeken, míg a nyugati VISION országokban alig néhány százezer.

(95) **Előrelátható, hogy a legtöbb keleti VISION országban tovább fog folytatódni a közeli jövőben a városok terjeszkedése.** A magánlakás építésre vonatkozó korlátozások emelkedése, és a városi migráció elkerülhetetlenül erősíteni fogja ezt a folyamatot. A városfejlesztési folyamatot a szuburbanizáció és a városi agglomerációk kialakulása fogja jellemezni, mely sokkal erősebb lesz mint a múltban volt.

(96) **A várostervezés komoly kihívásokkal néz szembe az átmenet időszakában.** Különösen ott komolyak a nehézségek, ahol a városi területek és ingatlanok helyreállítása a soron következő feladat. A tulajdonosi kapcsolatok gyakran nem tisztázottak, a nyilvántartás nem képes lépést tartani a privatizációval. A városi hatóságok nem rendelkeznek olyan

ingatlanok és pénzüsszegek felett, melyekkel az ingatlanpiacot befolyásolni tudnák, jogaik és kompetenciáik nem tisztázottak teljesen. A szabályozások végrehajtása időigényesebb és bonyolultabb, mint a múltban volt. A legtöbb régi városterv már nem sokat ér, újakat pedig nehéz kidolgozni a nem teljesen tiszta helyzet miatt.

(97) Politikai lehetőségek:

- *A belvárosokat úgy kell felújítani, hogy lehetőleg megőrizzék eredeti képüket és stílusokat (város rehabilitáció). Indokolt a lakófunkció megőrzése is. Gondoskodni kellene a zöldövezetekről és a közlekedési sávokról. Szigorúbban kell ellenőrizni a bevásárlóközpontok, és gyári egységek letelepedését.*
- *A hatalmas lakótelepek átalakítása és alapos felújítása elsőbbségi kérdés. A lakásokat megfelelő új technológiákkal (az első feladat a hőszigetelés) fel kell újítani. E területeken új szolgáltatásokat, szórakozási lehetőségeket kellene biztosítani, új munkahelyeket kellene teremteni (a demográfiai változások miatt hosszabb távon feleslegessé váló bölcsődék, óvodák és általános iskolák átalakításával). Növelni kell a zöld területeket. E lakótelepek hasonló struktúráját és jellemzőit figyelembe véve, a már meglévő nemzetközi tapasztalat- és technológiacsere különösen hasznos lehetne, ezért szükséges azok élénkítése.*
- *A várostervezés és politika feladata, az elővárosok fejlesztése során megfelelő területek kialakításával és rendelkezésre bocsátásával a városi területek növekedésének ellenőrzése és irányítása, de figyelembe kell venni a szabad és a mezőgazdaság számára értékes területek védelmét is. Míg az általános adminisztratív tiltásokat szigorítani kellene, a tervezett és szabályozott fejlesztés megelőzhetné a túlzott városi terjeszkedést, és megóvhatná a beépítetlen zöld területeket.*
- *Az illegális építkezések esetében be kellene tartatni az építési szabályozásokat. Különös figyelmet kell fordítani az informális (szabályellenes) településekre, melyek a háborús térségekből, vagy a szegényebb régiókból való népességmozgás következményeként emelkednek. Ez azonban csak akkor lehet eredményes, ha ugyanakkor bevezetik, vagy megerősítik a szociális lakásépítést és a szociális lakáspolitikát.*
- *A várostervezési módszereket és eljárásokat újra kell szabályozni. Támogatandó a telekkönyvezés rendszerének modernizálása. A földre, építkezésre, lakásra, környezetre és más fontos kérdésre vonatkozó irányadó eszközöket, azok törvénybeillesztésével együtt újra felül kell vizsgálni.*

B.3. Városi lakásépítés, városfinanszírozás, városi szolgáltatások

(98) A lakáspolitikát a városfejlesztés egyik kulcskérdése. **Az állami szociális lakásépítések száma sok országban meredeken csökkent, vagy gyakorlatilag meg is szűnt. Ugyanakkor az állami tulajdonban lévő lakásokat helyreállították, vagy bérlőinek privatizálták.** Bulgáriában, Horvátországban, Magyarországon, és Romániában a lakások több mint 90%-a

magántulajdonban van, ami magasabb, mint bármely nyugat-európai országokban. A városi lakásokat azért privatizálták, mert sem az állam, sem a helyi önkormányzatok nem voltak abban a helyzetben, hogy az állami tulajdonú lakások működtetését és helyreállítását tovább támogassák, és a lakásbérleti díjakat nem lehetett olyan magas szintre emelni, mely szükséges lett volna a kiadások fedezéséhez. Azonban továbbra is veszélyt jelent, hogy az új tulajdonosok (a volt bérlők) szintén képtelenek nagyobb összeget fordítani a felújításra és modernizációra. Az ilyen esetekben a városi lakásállomány jelentős része elértéktelenedésre és pusztulásra ítéltetett. A másik kérdés a mobilitás. A tulajdonlás dominanciája, a különböző formájú és típusú házak miatt, és mivel a jelzálog rendszert még csak most kezdik bevezetni, a lakásbérletnek hiányzik az alternatívája. Ezért a mobilitás tulajdonképpen minden esetben a lakások/házak vételét és eladását jelenti, ami lassú, drága és komplikált mobilitást eredményez.

(99) A mennyiségi hiány mellett, komoly probléma a lakások minőségi állapota is. Mind a meglévő állomány modernizációja és felújítása, és a lakások méretszerkezetének javítása igen fontos és égető kérdés – hiszen a lakások túlnyomó többsége kicsi, mind a vidéki térségeken, mind a háború után épült lakótelepeken.

(100) Számos országban **a lakásállomány**, a kommunális és kulturális lehetőségek csökkenő, de még mindig **jelentős része nagy állami, vagy hajdani állami vállalatok tulajdonában van, és e vállalatok kezelik**. Ez természetesen korlátozza a lakások és szolgáltatások finanszírozásának terhet viselő vállalkozások versenyképességét. Továbbá, talán még a lakástulajdonnál is komolyabban korlátozza a munkaerő mobilitást, hiszen a lakókat nem csak a város köti, hanem a vállalkozás is mely a lakás tulajdonosa.

(101) **A helyi önkormányzatok** két féle funkciót teljesítenek. Egyfelől, az állam ügynökeként járnak el, amikor végrehajjtják a központi és/vagy regionális parlamentek és kormányok által elrendelt feladatokat (néhány adminisztratív funkció, alapfokú oktatás), másfelől pedig helyben, saját hatáskörben eldöntött feladatokat és fejlesztéseket végeznek. A csak a helyi bevételekre való támaszkodás szélsőséges különbségekhez vezetne, és némelyik helyi önkormányzat nem lenne képes ellátni a központi kormányzat által átadott alapfeladatokat sem. A csak a központi támogatásokra való támaszkodás gyengítené az autonómiát, és a helyi önkormányzat és a polgárok közötti közös érdeket.

(102) Politikai lehetőségek:

- A mobilitás gyorsítása, a városi megújulás és a társadalmi célok követése érdekében, a nemzeti kormányzatnak és a helyi önkormányzatoknak egy átfogó lakáspolitikát kellene követniük, és fel kellene újítaniuk a szociális lakásépítést. Az új lakásépítések és a rugalmas felújítások során a volt normáknál lényegesen nagyobb méretű lakások támogatására kell a prioritást helyezni.*
- Támogatni kell a lakáspiac mobilitását. E cél érdekében támogatások és segélyek széles választékát kell működtetni.*
- A hajdani állami vállalatokat fel kellene szabadítani a kommunális szolgáltatások és eszközök fenntartásának súlya alól, melyek nem egyeztethetők össze üzleti*

tevékenységükkel. Ezeket a létesítményeket a helyi önkormányzatoknak kellene üzemeltetniük. Ez a városokban egy sokkal átfogóbb és jóval racionálisabb szolgáltatásbiztosítási politikát tenne lehetővé.

- Azonban sok szolgáltatást kiszereződhetnek, vagy elláthatnak magánvállalkozók is. Ezek előfeltétele a feladatok és kötelezettségek részletes meghatározása, a tiszta és nyilvános tender, az egyenlő támogatási feltételek biztosítása a felek részére, a szektor és a személy függetlensége, valamint a szigorú értékelés. A finanszírozást és a szolgáltatás ellátást szervezetileg el kell különíteni, még akkor is, ha a szolgáltatást végző az önkormányzat saját szervezete.
- A helyi önkormányzatok bevételeinek tartalmaznia kell mind a helyi adóbevételeket, mind a központi támogatásokat. A támogatásnak normatívnak, és teljes természetűnek kell lenniük, mellőzve a túl részletes ágazati specializációt, engedélyezve a helyi önkormányzatnak saját prioritások felállítását. A helyi adóknak lehetőleg stabil jövedelmet kell biztosítaniuk, könnyen lehessen őket regisztrálni és beszedni, és nem szabad csak a helyi adófizetők egy csoportjára, vagy típusára koncentrálnia. Világos szabályozás szükségeltetik a költségvetési támogatások és segélyek helyi önkormányzatokhoz való leosztását illetően. Azon esetekben, amikor a helyi önkormányzatok az állam ügynökeként cselekednek, a támogatások, a teljesített szolgáltatások egységében mérve egyenlőnek kell lenniük minden helyi önkormányzatnál.
- Azokat a szolgáltatásokat, melyeket nem csak egy közösség, hanem egy nagyobb térség számára biztosítanak, vagy a regionális kormányzatnak kell biztosítania, – amennyiben helyi önkormányzat látja el – vagy speciális megállapodásban kell rendelkezni a támogatásról, hogy ne jelentsen plusz terhet a nagyobb térség számára szolgáltatásokat biztosító város polgárainak.

C. A vidéki térségek fejlesztése

(103) **A vidéki térségek problémája a keleti VISION térségekben sokkal nagyobb és jóval heterogénebb, mint Nyugat-Európában.** Bár a vidéki térségek többsége elvesztette kizárólagos mezőgazdasági karakterét, azonban a mezőgazdaság szerepe még mindig sokkal nagyobb ezekben a térségekben, mint Nyugat-Európában. Európa (Oroszországot nem számítva) teljes mezőgazdasági aktív népességének 70%-a a VISION térségben él és dolgozik, 90%-uk annak keleti, 10%-uk annak nyugati felén. A teljes **mezőgazdasági aktív népesség közel 15 millió fő**, míg a jelenlegi EU egészében számuk mindössze 9 millió.

(104) A vidéki térségek struktúrájában, infrastrukturális felszereltségükben, és szolgáltatásokkal való ellátottságukban megmutatkozó különbségek az egész ország különböző fejlődési szintjeinek következményei. A vidéki települések szerkezetére is hatással van a földrajzi környezet. Hegyvidéki térségekben (Alpok, Kárpátok) a szétszórt település típusok a dominánsak, míg a sík területeken a nagy vidéki települések, és a központosítottabb struktúrák

az uralkodóak. Néhány országban a vidéki térségek a mezőgazdaság elsődleges szerepével jellemezhetőek, míg másokban a vidéki települések többségében a mezőgazdasági foglalkoztatás csak másodlagos jelentőségű. Következésképpen, a VISION országok között is lényeges különbségek vannak már a vidéki térségek meghatározását illetően is (mezőgazdasági, vagy nem városi funkció).

(105) Az elmúlt évtizedben, alapvető változások mentek végbe a keleti VISION országok vidéki térségeiben, melyek döntő hatással vannak a vidékpolitikára. E változások azonban az egyes országokban igen eltérőek voltak. A fejlemények négy típusa különböztethető meg:

(106) Az első típus a Cseh Köztársaságban, Szlovákiában, Magyarországon és a volt Német Demokratikus Köztársaságban figyelhető meg. Ezekben az országokban a mezőgazdasági földeket visszaadták eredeti tulajdonosaiknak, vagy privatizálták, azonban figyelembe véve, hogy az elmúlt évtizedekben a lakosság nagy része elhagyta a vidéket, a mezőgazdasági földek nagy része olyan volt termelőszövetkezetek használatában maradt, melyek valamilyen gazdasági társasággá alakultak. E társaságok mentesültek azon kötelezettség alól, hogy minden tagjukat foglalkoztassák. Ezek végeredményeként a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma meredeken csökkent. A mezőgazdasági földek másik részét egyéni farmerek művelik. Kisebb részük valamilyen speciális üzleti vállalkozássá alakult át és a piacra termel. Jelentős részük azonban, önellátásra törekszik, alig végez beruházásokat, és szinte semmit sem termel a piacra. A mezőgazdasági foglalkoztatottak száma jelentős mértékben csökkent. Kialakult egy nagy és kis gazdaságokra épülő multiszektorális mezőgazdasági termelés, melyben – ez idáig – a közepes méretű vállalkozások alulreprezentáltak.

(107) A második típusú fejlődés Romániában, Bulgáriában és Albániában figyelhető meg. A mezőgazdasági földek visszaadására ezekben az országokban is sor került (Albániában részleges szétosztás), de az előző csoporttal ellentétben, a termelőszövetkezetek és az állami gazdaságok többsége felbomlott, és a kis méretű farmok váltak meghatározóvá. A városi munkanélküliek egy része a privatizált mezőgazdaságban talált munkalehetőséget (többségük azelőtt a nem mezőgazdasági állás mellett félállásban a mezőgazdaságban is dolgozott). Az előző ország-csoporttal ellentétben a mezőgazdasági foglalkoztatottak száma tovább emelkedett. A mezőgazdasági foglalkoztatottak számának emelkedése enyhítette az átmenet éveiben a munkanélküliség problémáját, de a jövőben komoly problémákat fog okozni.

(108) A harmadik csoporthoz tartozik Lengyelország és Szlovénia, ahol a nagyarányú kollektivizálás nem volt olyan mértékű a múltban, ezért nem volt szükség erős privatizálásra sem. A foglalkoztatási szint és a mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya ezekben az országokban többé-kevésbé állandó maradt. Itt a legfontosabb problémát nem a tulajdonosi kapcsolatok átalakítása jelentette, hanem az alacsonyabb agrártámogatás, és az EU-ból származó agyontámogatott agrárimport nyomása. Lengyelország egy vegyes eset. Dél- és Kelet-Lengyelországban a helyzet inkább a romániaihoz hasonlítható, ahol a foglalkoztatás a mezőgazdaságban nőtt, míg Észak- és Nyugat-Lengyelországban, ahol azelőtt nagy állami gazdaságok működtek, inkább a többi közép-európai országra hasonlít a helyzet, ahol a mezőgazdasági privatizáció jelentősen csökkentette a foglalkoztatást a vidéki térségekben.

(109) **Végül a negyedik típust a volt szovjet köztársaságok, Ukrajna és Moldova képviselik**, ahol a vidéki térségekben még csak most kezdődik el az átalakulás. A föld nem lehet magántulajdon, az új egyéni farmerek esetében csak „bejegyzik a nevükre”. A mezőgazdasági és vidéki térségek a régi jogi, intézményi és szervezeti keretek között stagnálnak, és tovább hanyatlanak.

(110) A keleti VISION országokat a termőföldeknek a földterületeken belüli nagy aránya jellemzi. A mezőgazdasági termelés természeti adottságai általában kedvezőek, de néhány országban a termőföldek jelentős része kevésbé alkalmas hatékony mezőgazdasági termelésre: a termőtalaj gyenge minőségű, komoly degradáció veszélyének van kitéve, és kedvezőtlenek az egyéb földrajzi adottságok (domborzat, csapadék, hőmérséklet). A termőföldek víz és a szél általi eróziója különösen a bortermelő vidékeken és az extenzív meliorációjú területeken jelentkezik.

(111) A legtöbb VISION országban **elkerülhetetlen a mezőgazdasági foglalkoztatottak számának és a művelt területek nagyságának csökkentése**. A kérdés az, hogyan kellene ezt a csökkentést véghezvinni: a mezőgazdasági termelésnek a legtermékenyebb területeken való koncentrációjával és a mezőgazdaság hatalmas területeken való felhagyásával, vagy fokozatosan úgy, hogy mindenhol a környezet barátabb termelési módokat erősítik és támogatják. Az utóbbi alkalmazása kedvezőbb, de a keleti VISION országok többsége nincsen abban a helyzetben, hogy kizárólagosan a mezőgazdaság pénzügyi támogatása eszközével megvalósítsa azt. Ezért, a vidéki térségek jövője csak úgy, mint a mezőgazdaság jövője, az újjáépítés sikerére, és a nem mezőgazdasági szektorokban képződő jövedelmek lehetőségére számít. Azonban az országok gazdasági helyzete, a világpiaci tendenciák, és az EU közös agrárpolitikája (CAP) megújításának iránya és módja, mind olyan tényezők, melyek jelentősen befolyásolják ezt a folyamatot.

(112) A vidéki térségek többségében fel nem használt nem mezőgazdasági ismeretek, és kihasználatlan adottságok, lehetőségek rejlenek. Ezeket összefoghatná egy **a kis- és középvállalkozásokat támogató és segítő vidékpolitika**. Ezek az intézkedések az átalakulás igen fontos elemeivé válhatnak.

(113) **A vidéki települések nagy része igen kicsi**. A keleti VISION térségben 97000 község található, kétharmaduk lakossága nem éri el az 1000 főt, felüké pedig az 500-at sem. Igen gyorsan nő e településeken az alap kommunális szolgáltatások biztosításának költsége. A kis települések egy nagy részében a lakosság szinte kizárólag idős emberekből áll, akiknek elsősorban szociális ellátásra van szükségük. Általában minél kisebb egy település, annál idősebb a lakossága. Az elöregedő vidéki népességgel való törődés lesz az elkövetkezendő évtizedek egyik legfontosabb szociális feladata.

(114) **A vidéki helyi önkormányzatok visszanyerték autonómiájukat**, jogi és pénzügyi hatáskörüket megerősítették. Nagy részük azonban nincsen abban a pénzügyi helyzetben, hogy megvalósítsa a legfontosabb közműveket és infrastrukturális fejlesztéseket, és hogy helyettesítse a hajdani szövetkezetek vidékfejlesztési tevékenységét.

(115) **A vidéki környezetet** veszélyezteti az infrastruktúrafejlesztés bizonytalansága. A vízvezeték-hálózat és ellátás a vidéki térségekben dinamikusan fejlődik, és a vízfogyasztás vele

párhuzamosan növekszik. A szennyvízhálózat azonban nem tart vele lépést. Következésképpen, a vidéki települések talajvíze komolyan szennyezetté válhat. Hasonló ellentét figyelhető meg a hulladékkezelés területén is.

(116) A szövetkezeti gazdálkodás évtizedei alatt, az egyéni mezőgazdasági tevékenység nem volt megengedett, vagy igen szűk határok közé volt szorítva. Ezért a vidéki házépítések csak lakófunkciókat szolgáltak, és csak e cél érdekében tervezték, építették őket. Most, a privatizációt követően, ezek a házak és telkek nem megfelelőek már a közepes mezőgazdasági tevékenység gyakorlására sem, ami a magángazdaságok fejlesztésének komoly gátja.

(117) A privatizáció miatt részben enyhült a nagyméretű egységes gazdálkodás és monokultúra nyomása a környezetre. Másrészt, a kisméretű magángazdaságok új környezeti veszélyek forrásaivá váltak. A nagyméretű öntöző és vízelvezető hálózatok fenntartása egyre nehezebbé vált. Fennáll a privatizált erdőkben az erdőirtás, a privatizált (visszaadott) védett vidékeken pedig a nem megfelelő művelés veszélye. Másrészt, a nem megfelelő erdőtelepítés is komoly környezeti következményekkel járhat (biodiverzitás elvesztése, talajvíz szint csökkenése stb.).

(118) Politikai lehetőségek:

- A keleti VISION országokban a területfejlesztési politika legfontosabb célkitűzése kell, hogy legyen a vidéki átalakulás. Ez azonban nem jelentheti azt, hogy csak a nem mezőgazdasági tevékenységeket kell támogatni. A mezőgazdasági foglalkoztatottak nagy számát (egyes országokban), és a mezőgazdasági termelés visszaesése okozta jövedelemcsökkenést figyelembe véve, a vidékfejlesztési probléma nem oldható meg a mezőgazdaság jövedelemtermelő képességének és hatékonyságának erősítése nélkül. A vidékfejlesztési politika nem azonos az agrárpolitikával, de a versenyképes és környezetbarát mezőgazdaság támogatása annak fontos és nélkülözhetetlen része.*
- A vidéki térségek gazdasági bázisának diverzifikációjára szintén szükség van. E célból a mezőgazdasági termelés folyamatát és a kis- és közép méretű ipari és szolgáltató vállalkozásokat kell támogatni. A turizmus is fontos kiegészítő tevékenység, különösképpen azért, mert egyben a vidéki gazdaság értékesítését is jelentheti. Az erdőszet szintén egy fontos több célú tevékenység.*
- A vidéki átalakulás egy fontos előfeltétele a vidéki szakképzési oktatási rendszer megújítása, melyre ma még jellemző az agrárdominancia. A szakképzésnek csakúgy, mint az oktatásnak, különösen a vidéki térségekben ki kellene használni az információs társadalom előnyeit. A telekommunikáció rengeteg lehetőséget kínál a ritkán lakott és földrajzilag periférikus térségek számára. A vidékpolitikának sikerre kell vinni e lehetőségeket.*
- A vidék újjáépítését azonban nem lehet megvalósítani csupán az egyes települések keretében. A falvaknak a fejlesztésekhez szövetséget kell létrehozniuk a többi faluval, és mindenekelett a vonzáskörzetek központjait alkotó városokkal. A központi és a regionális kormányzatnak segítenie kell ezeket az együttműködéseket, elsősorban a több településre kiterjedő társulások és közös projektek támogatásával.*

- *A vidéki helyi önkormányzatoknak minden eddiginél nagyobb szerepet kellene játszaniuk a strukturális átalakulásban.*
- *Megoldást kellene találni a kis, szétszórta településeken élő idős emberek szociális ellátására.*
- *A vidéki térségekben az infrastruktúrafejlesztés legfontosabb célkitűzései a következőkre irányulnak: az elérhetőség javítása, a víz- és a szennyvízhálózat, illetve az energiahálózat és a hulladékfeldolgozási hálózat fejlettségi szintje közötti különbség csökkentése.*
- *Új tervezési és építési szabályozásokat kell alkalmazni a vidéki térségekben, a települési terveket, ha szükséges felül kell vizsgálni, hogy az új körülményeknek megfelelhessenek.*
- *A földhasználatról és a természetvédelemről új törvényi szabályozásra van szükség, amely igazodik a privatizált és kistermelői mezőgazdaság új feltételeihez.*

D. A közlekedés és a telekommunikáció fejlesztése

D.1 Közlekedés

(119) A VISION országok mindegyikének közös jellemzője, hogy egyre nagyobb erőfeszítéseket tesznek a nemzetközi közlekedési és telekommunikációs hálózatok fejlesztése érdekében. A közlekedésfejlesztésben a prioritást mindenhol a multimodális közlekedési folyosók kiépítésére, a nemzeti közlekedési hálózatoknak a szomszédos országokéval való jobb összekapcsolódásra, és a környezeti normákkal való jobb egyeztetésre helyezik. A közlekedésfejlesztést azonban nagymértékben befolyásolják a VISION térség keleti és nyugati felén lezajló különböző strukturális átalakulások.

(120) Az elmúlt évtizedben, **négy fő változás, volt megfigyelhető**, melyek meghatározzák a közlekedés szerepét és szerkezetét:

- A vasúti szállításról a közúti szállításra való áttérés;
- A tömegközlekedésről az egyéni közlekedésre való áttérés;
- A belföldi szállításról a nemzetközi szállításra való áttérés;
- A közlekedésnek a keleti határról a nyugati határra történő áthelyeződése;

(121) A kilencvenes évek elejéig a keleti VISION országokban a vasúti szállítás és közlekedés domináns szerepet játszott, aránya sokkal magasabb volt, mint az EU országokban. Az 1990-es évek óta azonban **a vasúti szállítás volumene drámaian csökkent a keleti országokban**, 1994-ben az 1990-es szintnek már csak 50%-át érte el, míg a közúti szállítás részesedése folyamatosan emelkedett. Míg a nyugati kormányok hatalmas erőfeszítéseket tesznek azért, hogy a szállítást a közútról a vasútra tereljék, addig a keleti országokban egy éppen ezzel ellentétes, piac vezérelt, drámai változás folyik.

(122) Ugyanez az ellentmondás tükröződik a közlekedési hálózatok fejlesztésének projektjeiben: **Míg a TEN hálózat projektjei az EU tagállamokban elsődlegesen a nagysebességű vasúthálózatok modernizációjára és fejlesztésére fókuszálnak** – e célkitűzésre szánják a források 80%-át – **a keleti VISION országokban a források 52%-át autópálya-építésekre szentelik** (TINA hálózat), míg a vasút aránya csak 36%. Még akkor is, ha számításba vesszük az autópályák alulfejlettségének állapotát, ezen ellentétes irányok új egyenlőtlenségek növekedését okozhatják. A TEN és a TINA program befejeztével, a keleti országoknak vasúthálózatuk inkompatibilitásával kell majd szembenéznük.

(123) **A tömegközlekedésről az egyéni közlekedésre való áttérés** szoros kapcsolatban áll a vasútról közútra való áttéréssel. Az okok hasonlóak: a kormányok már nem képesek finanszírozni a tömegközlekedés támogatását oly módon és hasonló összegekkel, mint azelőtt. Ezalatt a keleti VISION országokban dinamikusan növekszik a magán személygépkocsik száma. A tömegközlekedésről a magánközlekedésre való áttérés a környezeti és az energiahatékonysági következményeken kívül, társadalmi következményekkel is jár: A tömegközlekedés visszaesése az emberek – különösen az idősebbek – számára a mobilitástól való megfosztottságot jelenti. A tömegközlekedés visszaesésének különösen két területen van komoly következménye: a városok (részben vidéki) vonzaskörzeteiben, és a nagyvárosi agglomerációkban.

(124) **A belföldi szállításról a nemzetközi szállításra történő áttérés** szoros kapcsolatban van gazdaság strukturális változásával. Az import és export aránya – mind a közbűlő és a végső fogyasztás – növekedett. A személyszállítás területén a belföldi ingázás csökkent, míg megnövekedett a nemzetközi forgalom. A határátkelőhelyek komoly szűk keresztmetszetté váltak, és sürgős feladattá vált a transznacionális úthálózatok kapacitásának növelése. Ez tükröződik Közép- és Kelet-Európában a transz-európai közlekedési folyosók kijelölésében is. E fejlesztések azonban, felgyorsítják a már meglévő változást és a közlekedésfejlesztési projektek koncentrációját néhány fontosabb transznacionális útvonal, vagy csomópont – főként a fővárosok – köré. A beruházások koncentrációja ezen európai korridorok mentén felerősíthetik a közlekedési hálózatok meglévő hierarchikus, centralizált struktúráját.

(125) A nemzetközi szállításban egy másik igen fontos változás is történt. Mind az áru- és, mind a személyszállításban jelentős mértékben emelkedett **a nyugat-európai piacgazdaságokból, és az azokba történő szállítás, míg a közép- és kelet-európai országokkal való közlekedési kapcsolatok intenzitása csökkent**. A keleti – volt szovjet – határokon meglévő átrakodó kapacitások, széles nyomtávú vasútvonalak kihasználatlanokká váltak, míg komoly szűk keresztmetszetek alakultak ki a nyugati határokon, és az arra vezető szállítási útvonalakon. Az elmúlt években a szomszédos keleti VISION országok közötti kereskedelem újra növekedésnek indult, kiegyensúlyozottabb gazdasági és közlekedési kapcsolatokat eredményezve.

(126) Az 1989-1990-es politikai és gazdasági változásokat követően, az infrastruktúrafejlesztés ismét elsődleges célkitűzéssé vált, és több országban elsősorban az autópálya-építésekre helyezték a hangsúlyt. Más országokban azonban visszaesett a közlekedési beruházásoknak az

aránya (különösen a délkelet-európai országokban), és a jelenlegi ütemben az ambiciózus közlekedéshálózat fejlesztési tervek nehezen hajthatók végre.

(127) A **belföldi vízi szállítás** csökkent az elmúlt évtizedben, főleg a gazdasági és szerkezeti váltás és részben a politikai fejlemények miatt, és csak a legutóbbi években indult újra növekedésnek. A vízi szállításról a legfőbb visszatartó erő a multimodális szállítási központok hiánya és az elégtelen gazdasági ösztönző és támogatás.

(128) A **légi közlekedés és szállítás** ezzel ellentétben dinamikusan növekszik, és a multimodális szállítási kapcsolatok erősítésében szintén fontos szerepe van. A magánflották növekedésével a regionális repülőterek újra visszanyerhetik gazdaságos működtetésük igazolását. A viszonylag kis közép- és délkelet-európai légitársaságok stratégiai partnerkapcsolatokat, vagy szövetségeket fognak kialakítani a nyugati társaságokkal és/vagy egymással, hogy versenyképessé válhassanak a globális versengésben.

(129) A VISION térség két felének a **villamosenergia rendszere, illetve az olaj és gázvezetékek hálózata** a múltban egymástól el volt különítve. Az egyik legfőbb feladat most, hogy ezeket az energiaforrások diverzifikációjának és az ellátás biztosításának érdekében összekapcsoljuk. A meglévő csővezetékek már sok esetben régiek, és az új energiaforrások felfedezése is új vezetékek megépítését szükségelteti. Az egész világra kiterjedő verseny folyik ezen új energiaforrásokhoz való csatlakozásért. A közös stratégia javíthatja a VISION országok pozícióját ezen új vezetékek elérését érintően.

(130) Politikai lehetőségek:

- Minden VISION országban a gazdaság- és szociálpolitika legfontosabb feladatai közé kell sorolni a közlekedési és telekommunikációs infrastruktúra fejlesztését. Az elérhetőség javítása a területi politika összes alapcélkitűzését szolgálja.
- A területfejlesztési politikának biztosítania kellene, hogy a nemzetközi hálózati tervezés ne kerüljön ellentmondásba az egyes országok hosszú távú területfejlesztési koncepcióival. Egyértelműen szükséges a területfejlesztés általános megközelítésének és e dokumentumban lefektetett prioritásainak koordinálása a közlekedésfejlesztési programokkal.
- A legfontosabb feladat a VISION térség keleti és nyugati fele közötti közlekedési kapcsolatok kiépítése. Azonban el kellene kerülni az egyoldalú közlekedésfejlesztést. A területfejlesztési politikának biztosítania kellene, hogy a VISION térség keleti felében a már meglévő közlekedési infrastruktúrákat ne hanyagolják el azon térségekben, ahol a jövőben várhatóan megújuló gazdasági kapcsolatok a közlekedés növekedéséhez vezetnek. Továbbá, figyelmet kellene fordítani a közlekedési folyosók azon délkelet- és a kelet-európai részeire (különösen az 5-ös, 8-as, és 10-es folyosó), melyeket még nem tartalmaznak sem a TEN sem a TINA programok.
- A TEN és TINA programok allokációja során az országok mindkét csoportjában még nagyobb koordinációra és konvergenciára van szükség. Számos esetben a javasolt főbb

útvonalaknak a határ másik oldalán nincsen folytatásuk. Még fontosabb a prioritások koordinálása és az ütemezés. Több figyelmet kellene fordítani a közepes és nagy távolságú szárazföldi közlekedésben a vasúti infrastruktúrára.

- A keleti VISION városok egyik ritka előnye a hatékony és sűrű tömegközlekedési hálózatuk. Megéri őket megőrizni és továbbfejleszteni. A vasúthálózat modernizációjának (gyorsvasút, kétvágányúsítás, stb.) prioritást kell kapnia.
- Néhány kelet-európai VISION ország esetében újra át kell gondolni az autópálya-építési projekteket, mert komoly eladósodottsághoz és/vagy más fontos célkitűzések (pl.: tömegközlekedés) elhanyagolásához vezethetnek. A nemzeti prioritásokkal és programokkal összhangban lévő új utak/autópályák építésére való vállalkozás előtt, általános feladat a már meglévő és elhanyagolt úthálózat, illetve annak korszerűsítésében rejlő lehetőségek kihasználásának átgondolása. Azonban szükséges néhány fő közlekedési folyosó autópályává fejlesztése. E projektekhez nélkülözhetetlen a nemzetközi támogatás.
- A multimodális és a rugalmas szállítás különösen fontos ezekben az országokban. Létre kell hozni a multimodális szállítást szolgáló logisztikai központok hálózatát. E hálózatnak fontos csomópontjai a határátkelőhelyek és a kikötők (tengeri és folyami). Az integrált megközelítést alkalmazni kellene az új közlekedési hálózati elemek tervezése során, figyelembe véve azok gazdasági, társadalmi és környezeti hatását és kölcsönös függőségét. A multimodális szállítást gazdasági eszközökkel is támogatni kellene. A multi-modális kapcsolatokra különösképpen szükség van a repülőterekkel kapcsolatban, továbbá az Adria-tenger két partja között, és a délkelet-európai térségben az Adria és a Fekete-tenger között.
- Sürgősen szükséges az egységes és liberalizált európai közlekedés előfeltételeként a közlekedési hálózatok technikai, minőségi biztonsági és jelzőrendszereinek standardizálása.
- A közlekedési együttműködés egyik lényeges szempontja, hogy a szárazföldi országok számára a többi, kikötővel rendelkező ország megbízható és kedvező elérhetőséget kínáljon. A Dunának, a tenger elérésének legkényelmesebb útjának, igen fontos szerepet kell játszania ezzel kapcsolatban.

D.2 Telekommunikáció

(131) Jelenleg, a VISION térségben a legdinamikusabb szektor a telekommunikáció. A telekommunikációs infrastruktúra a KKE országokban általában még nem igazán fejlett, inkább régi technológiákon alapul. A régi telekommunikációs infrastruktúrák modernizációja és fejlesztése nagy piaci lehetőségeket kínál, és igen vonzóak a külföldi befektetők számára. A privatizáció ebben a szektorban a fejlődés húzóereje. A telekommunikációban a fő technológiai trendek a keleti VISION országokban befolyással lesznek a területfejlesztésre az elkövetkezendő években: telefonhálózatok digitalizálása, a nemzetközi hálózatok felé történő kapcsolatok számának és minőségének javítása, értéknövelő szolgáltatások nyújtása, mobil kommunikáció dinamikus fejlődésének kihasználása.

(132) Mint az EU legtöbb országában a VISION térségben is még alacsony a „telesűrűség” a városi központokon kívül. Nagyon fontos, hogy a kormányzatok célozzák meg az infrastrukturális fejlesztéseknek és az „Információs Társadalomba” való átmenetnek a területi szemléletét. A gazdasági és társadalmi fejlődéshez szükséges hogy a modern telekommunikációs infrastruktúrák és szolgáltatások elérhetőek legyenek a tér minden pontján. A műszaki és gazdaságossági (megtérülés) szemléletek fontos területei azon beavatkozásoknak, melyek célja a gazdasági és társadalmi hátrányok felhalmozódása kockázatainak csökkentése a ritkán lakott, vagy általában a telekommunikációs szolgáltatások iránt kisebb kereslettel rendelkező területeken.

(133) A VISION térségben néhány ország már bevezetett valamilyen speciális díjszabási engedmény rendszert a külföldre irányuló telefonhívások területén. Ezeket a külföldi tarifákat még nem hozták létre általánosan a keleti VISION országok között. Az engedményes külföldi tarifák hiánya szükségtelen gátja a határ menti térségekben a gazdasági fejlődésnek, és indokolatlanul akadályozza a határon átnyúló kapcsolatokat.

(134) Politikai lehetőségek:

- A közép- és délkelet-európai országoknak megvan a későn indulók előnye, miszerint a legújabb technológiákat alkalmazhatják telekommunikációs rendszerük kiépítése során. Ezeket a legújabb eredményeket, mint komparatív előnyöket ki kell használni a VISION országok jövőbeli területfejlesztésében, mint például a vidékfejlesztésben, vagy a vonzó szolgáltatási iparágakban. Az e területen már megkezdett fejlesztéseket továbbra is támogatni kell. A területfejlesztési politikának hozzá kellene járulnia e célhoz, azzal hogy növeli a tudatosságot, és támogatja a területi szereplőket e lehetőségek kihasználásában.*
- A VISION országokban az alapvető telekommunikációs szolgáltatások, és az információs infrastruktúrák és alkalmazások szempontjából szükség van a regionális egyenlőtlenségeket bemutató területileg differenciált információra.*
- Néhány ország és üzemeltető között intézkedésre van szükség, hogy a nemzetközi telekommunikációs díjakat összhangba hozzák, és ezzel megszüntessék a határ menti térségekben a viszonylag kis távolságú nemzetközi hívások rendkívül magas árait.*

E. Környezetvédelem, a természeti és kulturális örökség kezelése

E.1. A környezetvédelem feladatai

(135) A környezeti minőség a nemzeti és regionális fejlesztés alapvető szempontja. A természetes környezeti struktúrák, és rendszerek degradálása fenyegeti az erdészetet és a halászatot, az ivóvízellátást, a rekreációt, sőt még a mezőgazdasági tevékenységeket is. A levegő, a víz és a talaj szennyezése az élő környezet minőségét fenyegeti. A hatékony

környezeti politikák alapvető célja hosszú távú fenntartható fejlődés.

(136) **Az elmúlt évtizedben néhány alapvető változás ment végbe a környezet állapotában** a keleti VISION országokban, melyek meghatározzák a jövőbeli feladatokat és környezeti politika stratégiáit.

(137) A keleti VISION országokban az **1990-es években a leginkább szennyező anyagok emissziója jelentős mértékben csökkent.** Ez a pozitív változás csak részben köszönhető a kormányzatok hatékonyabb környezeti politikájának. A csökkenő szennyezőanyag kibocsátás másik oka a hanyatló ipari és mezőgazdasági termelés volt. A környezetet leginkább szennyező iparágakban (vaskohászat, vegyipar, építőanyag ipar) a hanyatlás sokkal gyorsabb volt, mint a többi ágazatban. A mezőgazdaságban az előző szint töredékére esett vissza a vegyszerek (műtrágyák, gyomirtók stb.) használata. Felszámolták a talajt és a talajvizet legjobban szennyező nagy állattenyésztő telepek egy részét. Az eredményekhez kétségtelenül hozzájárultak a kormányzati intézkedések is, mint a szennyezés legveszélyesebb forrásainak bezárása. Ugyancsak fontos szerepet játszott az Európai Unió segítsége és nyomása is.

(138) **A múltban a szennyezés kibocsátásának legnagyobb részéért néhány nagy ipari üzem volt a felelős.** A környezetszennyezés ellenőrzése és szankcionálása – elméletileg – nem nehéz feladat, azonban jelentős politikai akadályai vannak. **Jelenleg, bár még a nagy ipari térségek a szennyezés legfontosabb forrásai, rengeteg kisvállalkozás működik,** melyek közül sok szennyezi bizonyos mértékben a környezetet. A régi környezeti igazgatás képtelen a szennyezés e sokrétű forrásának kezelésére. A szabályozások végrehajtásának korlátjai ma nem politikai, inkább adminisztratív jellegűek: nevezetesen, hogy képtelenség ellenőrizni a szennyezőket. A „polluter pays” (szennyező fizet) elve lenne alkalmazható az új helyzetre, ugyanakkor a bíróságok és büntetések behajtása szinte lehetetlen feladat mind adminisztratív, mind gazdasági nézőpontból.

(139) A jelenlegi szennyezés csökkentése mellett, ott van a múlt öröksége, a **felhalmozott környezeti károkkal** való megbirkózás, ami magába foglalja a külszíni fejtésű bányák, az ipari telephelyek és a szeméttlerakó helyek rendbetételét (rekultiválását). Néhány országban (volt NDK, Cseh Köztársaság, Magyarország, Lengyelország, Szlovákia) az elhagyott volt szovjet laktanyák és katonai bázisok súlyosan szennyezettek. A helyreállítás, vagy rekultiváció költsége igen tekintélyes összegre rúg, melyeket a keleti VISION országok nem képesek egyedül viselni.

(140) A szennyezés és a természeti erőforrások kezelésének komoly problémájával rendelkező nagy térségek gyakran határregiók, melyek transznacionális együttműködést igényelnek. **A természeti környezet minőségének fenntartásában és a transznacionális politika kialakításában nélkülözhetetlen a határokon átnyúló együttműködés.** A nyugati széllel kelet felé terjedő szennyező kibocsátás, a magasabban fekvő országokban elszennyezett vizek lefolyása az alacsonyabban fekvő országokba és a tengerpartok menti környezetbe kölcsönösen összefügg. Az alapvető földrajzi tények az országok környezeti helyzetét nagymértékben kapcsolatba hozza a transznacionális szinttel.

(141) Az európai környezeti politikák növekvő hatása a nemzeti környezeti politikák kialakítására, élénkíti és modernizálja a nem tagállam országok eddigi erőfeszítéseit. Az EU

környezeti joganyagának adaptációs folyamatában folyamatosan növekedni fog a nemzeti jogi szabályozásban a környezetvédelem fontossága.

(142) Néha, riasztó pénzüsszegekre hivatkoznak az Európai Unió környezetvédelmi standardok „közösségi joganyagának” (*acquis communautaire*) átvételével kapcsolatban. A szükséges beruházások tényleg nagyok, azonban azok nagy részét a magánszereplők fogják kivitelezni a szerkezeti átalakulás folyamán: a régi személygépkocsikat újakra cserélik, a régi elértéktelenedett eszközök helyett újakat helyeznek üzembe stb. Az elmúlt tíz évben már megmutatkozik a szerkezetváltás hatása a környezet javításában. Azonban hátra van még egy nagyobb és sokkal nehezebb feladat is: a társadalom környezet iránti attitűdjének megváltoztatása. A szennyezés nagyrészt nem az elavult technológiák következménye, hanem az emberi érdektelenségnek, a környezetvédelmi szabályozások megszegésének és környezetünk tisztántartására fordított nem elegendő erőfeszítésnek.

(143) Politikai lehetőségek:

- *A nemzeti programoknak a legnagyobb környezeti problémák megoldására kell fókuszálniuk. Az új helyzet újfajta szabályozást, igazgatást és végrehajtási folyamatot igényel. A legtöbb országban, a szabályozást még nem igazították teljes mértékben ehhez az új helyzethez.*
- *Szükség van, különösen a közlekedési forgalomra vonatkozóan az energiaárak és a környezetvédelmi standardok emelésére.*
- *Környezeti hatástanulmány készítését a nagyobb fejlesztési projekteknél kötelezővé kell tenni, mert ezek tartalmazzák azokat a tisztán környezetgazdálkodási üzeneteket, amelyekkel kapcsolatban az államigazgatás és a helyi és regionális önkormányzatoknak kell eljárnia.*
- *A fenntartható fejlődés gondolatán alapuló Nemzeti Környezeti Terveknek ki kell dolgozniuk a kvantitatív kötelező védelmi célokat, és a kvalitatív nem kötelező célokat is.*
- *A nemzeti és a regionális kormányok politikája gazdaságilag ösztönözheti a környezeti szempontból megfelelő tevékenységeket. E célból szintén szükség van a változásra, a környezetvédelemnek egy sokkal decentralizáltabb menedzsmentje és igazgatása kívánatos. A nem kormányzati szereplők szerepét erősíteni kell csakúgy, mint a helyi és regionális önkormányzatok kezdeményezéseit.*
- *A legnagyobb kihívás azonban gyakorlatilag a nemzeti, regionális és helyi közigazgatás és önkormányzat kapacitásával kapcsolatban lesz, melyek végrehajtják a kívánatos EU környezeti politikákat és standardokat. A közigazgatási struktúra modernizációjára van szükség, hogy a helyi és regionális környezeti igazgatás és az önkormányzatok képesek legyenek fogadni az EU és más nemzetközi támogatásokat.*
- *Sürgősen szükséges a degradált területek környezeti rehabilitációja.*

- *Különösen szükséges a transznacionális együttműködés az olyan nagymérvű közös erőforrások és környezeti-természeti-kulturális vagyonok esetében, mint az Adria- és a Fekete-tenger, az Alpok és a Kárpátok.*
- *Néhány esetben a privatizációt össze lehetne kötni a környezeti rehabilitációval oly módon, hogy a szerződések - megfelelő privatizációs árengedmények beépítésével - magukba foglalják a szennyezés csökkentésének kötelezettségét is.*
- *Rengeteg oktatási erőfeszítésre és helyi kezdeményezésre lesz szükség az embereknek saját környezetükre irányuló attitűdjeik megváltoztatásához.*

E.2. A természeti örökség kezelése

(144) A természeti örökség minden országban fontos részét képezi a környezeti állapotnak és az élő környezetnek. A biodiverzitás és a természeti örökség általában az ipar, az intenzív mezőgazdaság, a közlekedés és urbanizáció, illetve az intenzív turizmus egymással ellentétes hatásainak van kitéve. A hatékony megőrző politikák a biodiverzitás fenntartását, és a természeti örökség védelmét célozzák meg, melyek hangsúlyos pontként szerepelnek minden hosszú távú fenntartató fejlődési jövőképben.

(145) **A biodiverzitás a VISION térségben óriási.** Az Alpok és az Alpokalja vegetációs közösségei, az eredeti erdők, vizes területek, tőzegmocsarak és tavak, a Duna és a többi kisebb folyó partját takaró erdők, a homok dűnék, az Adria- és a Fekete-tenger partvidékét övező egyedi természetes környezetek Európa e részén a természeti örökség igen gazdag képét alakítják ki. Azonban minden országban komoly problémái vannak a természeti környezet megőrzésének, és az egyedi természeti környezetek, és tájképek degradálódásának veszélye fenyeget.

(146) A természeti örökség legértékesebb részeinek megőrzéséhez az intézményi feltételek már biztosítottak. A keleti VISION térségben egy kiterjedt nemzeti park hálózatot hoztak létre. A nemzeti parkok területének aránya az egyes országok területéhez viszonyítva lényegesen magasabb a keleti VISION térségben, mint Európa nyugati felében. Az Európában nemzeti parkként deklarált összes terület több mint fele a VISION térségben található. Azonban a nemzeti parkok irányítása és fenntartása a kívánatosnál többbe kerül.

(147) Kevésbé kiterjedt a **védett kulturális tájak** hálózata. **Jóval komplexebb szabályozásra és ellenőrzésre van szükség a sűrűbben lakott, és az intenzívebb emberi tevékenységgel rendelkező térségek esetében.** A nyugati országokban, a **védett kulturális tájak** adják a védett területek nagy részét. A keleti országokban azonban arányuk jóval kisebb, néhány országban alig létezik (Moldávia, Románia, Bulgária).

(148) Különös figyelmet kell helyezni azon térségekre, ahol a nagy értékű természeti ökoszisztémákat, környezetileg érzékeny térségeket, vagy kulturális tájakat természeti csapások veszélyeztetik (pl.: árvíz, aszály, erózió, tűz, földrengés és földcsuszamlás). Meg kell határozni

és regisztrálni kell az ilyen veszélyeknek kitett térségeket, és megfelelő művelési, építési, védelmi és vészhelyzetre vonatkozó szabályozást kell kidolgozni.

(149) **A kárpótlás (privatizáció) a természeti örökség védelmének új kihívása.** Számos olyan területet kapott vissza az eredeti tulajdonos, vagy azok leszármazottai, melyeket az elmúlt évtizedekben védett tájjá, vagy a védett területek más formájává nyilvánítottak. A legtöbb kormány nem rendelkezik a szükséges jogi és pénzügyi eszközökkel, melyekkel a természetvédelmi célkitűzéseket figyelembevevő művelésre motiválhatná, vagy kényszeríthetné az új tulajdonosokat.

(150) **A legértékesebb ökoszisztémák nagy része a határ menti térségekben helyezkedik el.** A határok tradicionálisan folyók mentén, hegygerinceken futnak, mely területek e biotopok evolúciójához a legmegfelelőbb helyet adják. Ráadásul a határterületek – különösen a keleti országok nyugati határai – évtizedeken keresztül tiltottak voltak a turizmus, utazás, és a gazdasági tevékenységek számára. Ez idő alatt az ökoszisztéma zavartalanul és érintetlenül fejlődhetett.

(151) A hatalmas károkat okozó és emberi áldozatokat is követelő **nagy árvíz katasztrófák** – mint 1997 nyarán az Odera térségében történt – rámutatnak, hogy az árvíz-megelőzési intézkedések transznacionális feladatok. Szükséges egy hosszú távú térségmenedzsment a teljes vízgyűjtő területre a hasonló katasztrófák elkerülése érdekében. Hasonlóan fontos és transznacionális természetű feladat a szárazság csökkentése/megelőzése.

(152) Politikai lehetőségek:

- *A VISION térségben a nemzeti parkok hálózata jól kiépítettnek tűnik. Következésképpen, a keleti VISION országoknak a jövőben a szabályozások érvényesítésére, illetve a védett területek engedékenyebb típusaira, mindenekelőtt a védett kulturális tájakra kell helyezni a hangsúlyt.*
- *Meg kellene fontolni a privatizált földek egy részének, a helyi, regionális és központi kormányzatok, vagy nem kormányzati szervezetek általi visszavásárlásának lehetőségét, hogy elő lehessen segíteni a védelmezési szabályozások kikényszerítését. A költségvetési alapokból egy bizonyos összeget e célra kellene fordítani.*
- *Számos határ-menti térségben ajánlott határokon átnyúló természetvédelmi területek létesítése.*
- *A transznacionális árvíz megelőzési programoknak meg kellene jelölniük az egyes folyók vízgyűjtőterületein az árvíz által leginkább veszélyeztetett térségeket. A meglévő árvíz-kockázatot csökkenteni kellene a speciális területi tervezéssel és a mezőgazdaság, erdőgazdaság, várostervezés, rekreáció és vízellátás földhasználatára vonatkozó intézkedésekkel. Megfelelő és széleskörű transznacionális terveket kellene kidolgozni az egész vízgyűjtőterületre, a szükséges eszközök, és a megcélzott intézkedések végrehajtása során felmerülő költségek meghatározásával.*

E.3. A kulturális örökség kezelése

(153) A kulturális örökség egy olyan fogalom, mely az építészeti örökség mögé tekint, és melyen nem dominálhat kizárólagosan a múlt. A kulturális örökség a regionális, nemzeti és európai identitás sarokköve. Ezzel összhangban e kérdést a területi tervezésnek összetett módon kellene megközelítenie.

(154) A VISION térség nagy kultúrákkal volt megáldva melyek jelen voltak az egész területén, ezt tanúsítja a közös építészeti, régészeti, emlékművi és történelmi örökség. A római, velencei, bizánci-ortodox, ottomán kultúrák, de a nyugati keresztény és a zsidó művészet korszakai is, kisebb-nagyobb mértékben, jelen vannak minden közép- és délkelet-európai országban. A CADSES térségben a történelem folyamán végbement hatalmas változások eredményeként, számos művészeti iskola, vagy egyén dolgozott egy országnál több helyen. E kultúrák irányait fontos munkák jelzik, és a kulturális örökségre, illetve annak területfejlesztési hasznosítására a közös aktivitás megvalósításának területén rengeteg transznacionális együttműködési lehetőséget kínál, például turizmus, vonzó belső beruházások.

(155) Az elmúlt évtizedben, annak ellenére, hogy ritka volt a műemlékek és templomok szándékos lerombolása (kivéve Albániát, és a Szovjetuniót, illetve később a háborúk és konfliktusok idején a Balkánt), a nem megfelelő használat és a gondatlan kezelés hatalmas károkat okozott a történelmi és kulturális örökségben. A várostervezés és a tervezési technológiák, a csak hatalmas lakótelepekben, nagy terekben és széles sugárutakban való gondolkodás elpusztította a kulturális örökség számos darabját.

(156) A keleti VISION térségben számos területen egynél több nemzetiség él különböző kulturális örökséggel, és vannak olyan területek is melyeken olyan nemzeti és vallási csoportok éltek a múltban, melyek soha többé nem lesznek már ott. Az ő kulturális örökségük megőrzése a jelenlegi lakosok feladata.

(157) A VISION térségben a nemzetek többsége történelmük nagy része során vidéki és agrártársadalom volt. Következésképpen a vidéki és falusi kulturális örökség legalább olyan fontos számukra, mint a városi.

(158) A kulturális örökség védelme és erősítése a turizmus fontos erőforrásává fog válni, mint az már tisztán látható a művészeti városok és az építészeti, történelmi és műemléki érdekességek központjainak felkeresését magába foglaló idegenforgalmi csomagok iránti növekvő érdeklődésből.

(159) Jelenleg a kulturális örökség meghatározása, védelme és erősítése nem mindig követi a közös, egybe hangzó és kérélhetetlen tudományos, műszaki és igazgatási irányvonalakat. Ezek a különbségek mindenekelőtt a műemlékek azonosításának és katalogizálásának módszertanában fedezhetők fel, miszerint a történelmi, építészeti, régészeti és monumentális örökség részét képezi. Különböző az ezen munkáért felelős kormányzati intézmények (nemzeti, vagy regionális szintű) profilja és hatásköre. Különbözőek a monitoring módszerei, és a védelemre vonatkozó törvényben meghatározott kötelezettségek betartása.

(160) A kulturális és művészeti értékek egy része jelenleg, ki van téve annak a veszélynek, hogy esetleg kár éri a piacgazdaságba történő átalakulási folyamat nem megfelelő szabályozása miatt (művészeti tárgyak megsemmisülése, vagy csempészete).

(161) Általában a legnehezebben megoldandó probléma a megfelelő alapok hozzáférhetősége. Az érdekek és programok egyértelmű területinek meghatározásának kell alkotniuk azokat az általános alapokat, melyeknek biztos gazdasági megtérülést kell produkálniuk.

(162) A CADSES országokban rengeteg olyan műemlék vagy térség található, melyet az UNESCO világörökségként ismert el. A világörökségként való deklarálás igen fontos a gyakorlati hatások (védelem és felújítás), illetve a promóció és az image közvetítés hatékonysága miatt.

(163) Politikai lehetőségek:

- *A történelmi, építészeti, régészeti és műemlék örökség védelme nem csak kulturális érdekeken, hanem fontos politikai, és gazdasági tényezőkn is alapul. Ez a védelem megfelelő törvényi eszközöket igényel és sikerességét a területi tervezés különböző szintjein figyelembe kell venni.*
- *Egy hatékony védelmezési és megerősítési program mindenképp egy a történelmi, régészeti, műemléki örökség darabjainak meghatározását és elismerését célzó alapos kutatást, és adminisztratív kritériumokat igényel. A helyreállítási munka műszaki és tudományos megbízhatósága és a megóvás és javítás adminisztratív áttetszősége alkotja a szükséges kívánalmakat minden beavatkozás helyességének biztosításához. A jogi szabályozásnak az egyes műemlékek védelmétől fokozatosan kellene haladnia azok kulturális együttese és tájképei féle.*
- *A jogi és szakmai megállapodásoknak a térség minden országában szükséges védelmeznie a speciális kulturális örökséget létrehozó nemzeteket és nemzetiségeket, etnikai és vallási csoportokat és azok emlékét.*
- *A „kulturális irányvonalakat” megcélzó koordinált transznacionális beavatkozások egyszerre erősíthetik a különböző közösségek sajátosságait és kihangsúlyozhatják a közös értékek jelenlétét. Például a bizánci, a zsidó, török, vagy német irányvonalak.*
- *A falusi építészet, a folklórművészet, és a mindennapi használatra készített művészeti tárgyak a közösségek gazdasági alapjának egy része mellett a helyi és regionális identitás építésének eszközeül is szolgálhat.*
- *A nemzeti és kulturális értékek jogi védelme egy igen fontos és szükséges intézkedés, de a jogi védelem nem terjedhet ki az összes értékre. Az oktatásnak, a helytálló információk hatékonyabb terjedésének hozzá kellene járulnia a természeti és kulturális értékekre vonatkozó társadalmi attitűdök megváltoztatásához.*
- *A ráfordítás gazdasági megtérülése az újrafelhasználás szempontjából a turisztikai erőforrások fejlesztésével együtt, azok a körülmények melyek igazolják a közösségi hozzájárulást és a magánberuházásokat. A hasznosítás feltételeit pontosan meg kell*

határozni a privatizációs szerződésekben, és az illetékes hatóságoknak azok szisztematikus ellenőrzésén és felügyeletén kell fáradozniuk.

- Az UNESCO deklarációk kivételességének ellenére, sürgősen szükség van az előzetes megbeszélésekre az új deklarációk meghozatalához, azonban mindenképp a jelenlegi védelmi irányelvek megbecsülése szükséges.*

IV. A területfejlesztési jövőképek végrehajtása

A. A területfejlesztés intézményi kerete

(164) A területfejlesztési politikában és tervezésben **kulcsszerepet** játszik **az intézmény-, és eszközrendszer kialakítása**. Ez nem azért lényeges, hogy a célok és célkitűzések végül milyen mértékben teljesíthetők (végrehajtási képesség), hanem a kezdetektől fogva meghatározza a teljes tervezési folyamat fogalmi összefüggését. Az intézményi háttér nagymértékben meghatározza a célok felállítását, a célkitűzések meghatározását, és a stratégiák kidolgozását. Már a tér felfogását (térség/terület, fizikai/társadalmi struktúrák) is meghatározza az adott személy intézményi struktúrában elfoglalt helye.

(165) A **területfejlesztési politika tárgya** a térszerkezet változásába bizonyos célok mentén történő beavatkozás. Három beavatkozási mód határozható meg: a területi tervezés, a regionális (gazdaság) politika és a területileg releváns ágazati és funkcionális politikák területi integrációja.

(166) **A területi tervezés** a földhasználat és – részben – az infrastrukturális fejlesztések (főleg állami beruházások) speciális térszerkezetével foglalkozó tervezési tevékenység. **A regionális politika** a területfejlesztés és az állami infrastruktúrafejlesztés pénzügyi ösztönzőinek és költségvetési eszközeinek kerete. **Az ágazati politikák** nyilvánvalóan jelentős hatással bírnak a területfejlesztésre, ezért szükség van e politikák célkitűzései és a területfejlesztési politika célkitűzései közötti alapvető harmonizációra.

(167) A keleti VISION országokban a politikai változásokat követően a területi beavatkozás mindhárom módjának jelentős nehézségekkel kellett szembenéznie.

(168) **A területi tervezés számára a legfontosabb kihívás a megváltozott tulajdonosi, jogi és piaci feltételek**: a szocialista időszak alatt kidolgozott terveket nem lehet az új körülmények között megvalósítani. A tulajdonosi helyzet – gyakran – még nem teljesen tisztázott. A hatóságok szembekerültek az ingatlanértékelés problémáival, az új tulajdonosokat nem lehet mindig egyértelműen azonosítani, és a bírósági procedúra évekig is eltarthat. A mezőgazdasági földek állapotához és átalakítási lehetőségeikhez további tisztázásra van szükség. A helyi önkormányzatok nem rendelkeznek az ingatlanpiac irányításához szükséges pénzügyi eszközök felett.

(169) A területi tervezés másik nehézsége a jogi, igazgatási és tervezési rendszerben való bizonytalan meghatározottsága. A központi tervezés hierarchikus rendszerét felszámolták, de a különböző szinteken meghozott döntések közötti új kapcsolatokat nem határozták meg egyértelműen. Számos országban, az alapvető nemzeti, vagy szélesebb nemzetközi érdekek teljesítésének kikényszerítésének jogi útja a helyi önkormányzatok terveiben nem megfelelően tisztázott. Mindamelllett, tekintettel a jelenlegi és elkövetkezendő robusztus területi változásokra,

sürgősen létre kell hozni egy működőképes területi tervezési rendszert a fölhasználat és az infrastruktúra területi megjelenésének ellenőrzésére.

(170) A legtöbb ország a politikai változásokat követően újraszabályozta a területi tervezést. Azonban ezek közül számos ideiglenes jellegű, és nem veszik teljes mértékben figyelembe a megváltozott feltételeket. A legtöbb országban egy átfogó új szabályozásra van szükség, mely meghatározza a kormányzati, gazdasági és társadalmi struktúrában a regionális és területi tervezés új helyét.

(171) **A regionális politikának jelentős kiigazításra van szüksége.** A központi tervezés hajdani rendszere csődöt mondott, annak módszere és eszköztára (hatalmas állami ipari beruházások megvalósítása, nagy összegű támogatások és ártorzítások, költségvetési bértámogatások a preferált térségeknek stb.) már nem alkalmazható tovább. A országok többségében nem volt több évre szóló költségvetés, sőt az éveset is többször módosítani kellett évközben. Ilyen feltételek között igen korlátozott bármilyen belátható időtávra szóló regionális gazdaságpolitika lehetősége. A költségvetés-tervezésben alig alkalmazzák a programozási módszereket. Mind nemzeti, mind regionális és helyi szinten meg kell kezdeni a kormányzati finanszírozás és a költségvetés-tervezés intézményi átalakítását és módszertani megújítását. E téren támogatni kell a kezdeményezéseket, és a megfelelő tapasztalatoknak publicitást kell kapniuk.

(172) A III. fejezetben felvázolásra kerültek VISION térségben a területfejlesztésre váró kihívások, melyek rámutatnak a területileg illetékes ágazati politikák sokkal intenzívebb **területi koordinációjának és integrációjának** szükségességére. A szektorális döntések minden szinten (szupranacionális, nemzeti, regionális és helyi) hatással vannak a térszerkezet fejlődésére. E politikák közötti horizontális koordináció elősegítheti azon intézkedések hatékonyságát, melyek a VISION térség egészének gazdasági és társadalmi kohézióját szolgálják.

(173) A három beavatkozási mód közötti kapcsolat **vonatkozásában a területfejlesztési jövőkép fő célkitűzései** a következő korrekciókkal jellemezhetők.

- az illetékes ágazati politikák területi és ágazati integrációja irányába mutató területi tervezés szélesebb körű megértése
- a regionális politikának az infrastruktúrafejlesztés magába olvasztása felé mutató kiterjesztése, és
- a területi tervezés és a regionális politika célkitűzéseinek, eszközeinek és folyamatainak harmonizációjának biztosítása.

(174) Ebben az új rendszerben, megfelelő helyet kell találni a határokon átnyúló és a transznacionális területi tervezés számára is. A területi tervezési rendszer integrált és teljesen szakavatott részévé kell válnia. A tervezés e területére különösen igaz, hogy résztvevő országok intézmény és eszközrendszere kulcsszerepet tölt be. Azonban ez nem jelenti azt, hogy az intézményi struktúra megegyezősege, vagy különbözősége a transznacionális együttműködés létrehozásának egyetlen kritériuma. E kontextusban különösen két terület fontos: az

infrastruktúrafejlesztés és a regionális politika strukturális (finanszírozási) eszközei és ösztönzői. Ezek nemcsak a különböző országokhoz tartozó partnerek közötti együttműködés számára fontosak, hanem a közösségi politika (mint a Strukturális Alpok végrehajtása) vonatkozásában az Európai Közösséggel való együttműködés számára is.

(175) Mint fentebb vázoltuk a VISION országok „politikai piacán” belül nem fordítanak kellő figyelmet a **területfejlesztési politika megértésének átfogó jelentőségére**. Néhány ország esetében (és ezek között vannak nemcsak csatlakozásra jelöltek, hanem tagállamok is) az EU keretében történő transznacionális tervezési gyakorlat segítheti annak nemzeti vonatkozású fejlesztését is.

(176) Három alapvető szemlélet alkotja a VISION dokumentumban vázolt célkitűzések megvalósításának alapjait:

- a különböző szinteken elhelyezkedő szereplők érdekeik és autonómiájuk döntéseik során történő kifejtésével és érvényesítésével vesznek részt a megvalósításban (szubszidiaritás - A.1 A szereplők)
- a transznacionális területi tervezés meghatározott területi és tematikus kontextusa (A.2 A területi kontextus)
- a stratégia megvalósítására rendelkezésre álló eszközök választéka (A.3 Az eszközök)

A.1. A szereplők: a régiók és a területi közigazgatási szervek szerepe és funkciója

(177) Az elmúlt 10 évben, minden keleti VISION országban (beleértve a volt NDK-t is) jelentős változások mentek végbe a helyi önkormányzati rendszerben és a területi közigazgatásban. A legtöbb országban a területi közigazgatási rendszer reformjának fő célja a hierarchikus és centralizált rendszer megszüntetése, a helyi önkormányzat legalsó szintjének, azaz a városoknak és közösségeknek a megerősítése volt. A politikai rendszerváltást követő első öt évben mérséklődött a területi középszint hatalma és hatásköre, a hierarchikus függőség viszonya megszűnt. Néhány országban a választott területi szintű önkormányzatot teljesen felszámolták, csak a központi kormányzat maradt meg, ha a választott testületek túléltek is a rendszerváltás, hatáskörüket jelentős mértékben szűkítették. Számos országban a volt nagy közösségek jelentősen szétaprózódtak, aminek eredményeként a mai közösségek méretei jóval kisebbek. Gyakorlatilag mindenhol a helyi szint maradt az egyetlen központi kormányzati alatti, kiterjedt autonóm hatáskörrel rendelkező kormányzati szint.

(178) A gazdasági fejlődés területi polarizációját és a keleti VISION országok területének többségén tapasztalható növekvő területi egyenlőtlenségeket tekintve, az átmeneti országok politikai-közigazgatási rendszerében a hiányos, vagy gyenge területi szint fokozatosan egyre jelentősebb kérdéssé válik. A legtöbb helyen már létrehozták az új területi középszinteket, vagy kialakításuk most van folyamatban, bár néhány országban ez nem ölt választott helyi önkormányzati jelleget. Más országokban a meglévő – kisebb – régiók együttműködését támogatják. Sem politikai lehetőség, sem politikai indoka nincsen annak, hogy bizonyos politikai

szervezeti modelleket előírunk a keleti VISION országok számára. Azonban néhány követelményt szükséges támasztani kell. A területi intézmények kialakításának garantálni kellene a következő **(minimális) feltételek** javítását:

- a területi információ megfelelő regionálizációját
- a regionális kezdeményezések mobilizációját
- a regionális és helyi szereplők felhatalmazása az önkéntes nemzeti, határon átnyúló és nemzetközi együttműködésekre
- az EU regionális politikájának (partnerség, programozás, társfinanszírozás) végrehajtását

(179) E követelményekre figyelemmel kell az új intézményi hálózat megvalósításának irányát megvizsgálni az adott országokban.

(180) Az Európai Unió regionális politikája a régiókon alapul, melyek mint tervezési, programozási, finanszírozási és controlling, fejlesztési és határon átnyúló együttműködési egységek, a közösségi támogatás célterületei. A csatlakozó országoknak meg kell határozniuk saját NUTS egységeiket (többségük már megtette), ezen egységekre vonatkozóan információkat kell összegyűjteniük, és fejlesztésükre programokat kell kidolgozniuk. Regionális szint(ek)en professzionális tervezési, programozási és végrehajtó ügynökségeket és különböző társadalmi, és érdek csoportok képviselőiből felállított felügyelő szervezetet lehet létrehozni, a fennálló közigazgatási rendszer megváltoztatásának szükségessége nélkül. Hosszú távon természetesen ésszerű, és kívánatos a közigazgatási szerkezet és a fejlesztési, programozási egységek harmonizálása.

A.2. A területi kontextus: a kijelölt szubtérségek meghatározása és szükségleteikkel összhangban a kijelölt politikai lehetőségek érvényesítése

(181) A területfejlesztési jövőkép a VISION térségre mint egységes egészre került kidolgozásra. Nem tesz különbséget az Európai Unió országai és a térség többi országa között. Minden ország részese a jövőbeli európai integrációs folyamatnak. Ugyanakkor azonban néhány szembetűnő földrajzi és gazdasági különbség sajátos címzést és megközelítést kíván meg. VISION dokumentum kidolgozása során e sajátos térségek két típusa került meghatározásra:

- Nagytérségek: több ország olyan régióit tömörítik, melyek hasonló, vagy egymást kiegészítő gazdasági szerkezettel rendelkeznek, vagy a múltban szoros gazdasági kapcsolatokat és együttműködési partnerkapcsolatokat alakítottak ki. Ezek a transznacionális térségek, e kapcsolatok újjáélesztése révén elegendő gazdasági lendület tudnának összegyűjteni a dinamikusabb fejlődéshez, és így határozottabb szerepet és funkciót tölthetnének be a jövőbeli európai gazdasági térben.
- Határ menti kisebb térségek: ahol a különböző országok területei találkoznak, ahol a közlekedés, illetve más infrastrukturális fejlesztések, vagy a környezet sajátos problémái felmerülnek. Itt létfontosságú a megoldáshoz mind a nagymérvű

transznacionális, mind a regionális szintű határon átnyúló együttműködés. E térségek „határon átnyúló akcióterületekként” írhatók le.

(182) Ennek megfelelően a VISION térségben a transznacionális területi együttműködésnek különböző szintjei vannak. A horizontális (ágazatok közötti) együttműködési funkció mellett ugyanilyen fontos a vertikális (szintek közötti) munkamegosztás, illetve a területfejlesztésbeli és a területi tervezésbeli együttműködés. A szintek közötti munkamegosztásnak a szubszidiaritás elvén kellene alapulnia.

(183) A fent említett kritériumokkal összhangban meghatározható térségek bármelyikének, tehát a nagytérségeknek éppúgy, mint a kistérségeknek, saját területfejlesztésükkel kapcsolatban különböző igényeik vannak. A III. fejezetben meghatározott politikai lehetőségek alkothatják az alapját ezen igények megközelítésének. Az egyes térségekben a szereplők feladata meghatározni és alkalmazni azokat a politikai lehetőségeket, melyek speciális feladatok számára a legalkalmasabbak, és amelyek a legtöbb haszonnal járnak.

A.3. Az eszközök: a területfejlesztési politikai lehetőségek alkalmazásának irányai

(184) A központosított tervgazdaság időszakában, az erőforrás allokáció ágazati és iparági elosztáson alapult. A tervcélokat és a pénzügyi eszközöket szektorális alapon osztották el, a területi dimenzió csak alárendelt szerepet játszott, ha egyáltalán figyelembe vették. A piacgazdaságokban, és különösen az Európai Unióban a területi dimenziót a versenypolitika szempontjából jóval semlegesebbnek tartják, mint az egyes iparágakat és szektorokat, ezért a strukturális politikának sokkal megfelelőbb célterületei. Bár a gyakorlatban az ágazati megfontolások még igen fontosak, néha domináns szerepet játszanak, **a strukturális politikák területi dimenziójának jelentősége folyamatosan növekszik.**

(185) A privatizáció, a piaci környezet, az ágazati szervezetek közötti éles választóvonal eltűnése és a régiók között egyre növekvő egyenlőtlenségek minden keleti VISION országban a **kormányzati ágazati és költségvetési rendszer megváltoztatására** szólítanak. Minden országban történtek változások, de a regionális politika végső formája még nem tisztult le teljesen.

(186) A volt tervgazdaságok ár-, adó- és jövedelemszabályozási rendszere azzal, hogy igen alacsonyan tartotta a munkaerő, a telephely és az infrastrukturális szolgáltatások árát, automatikusan elősegítette az ipar területi terjedését és hozzájárult a maximális számú munkahely létrehozásához. Az újonnan bevezetett adórendszert, mely jelentősen megdrágítja a munkaerőt, és más termelési tényezőket, nem úgy tervezték, hogy megfeleljen e sajátos funkciónak, sőt, néha pont ellenkezőleg hat. Következésképpen, az elmaradott térségek fejlesztéséhez, a versenyképes fejlődés infrastrukturális előfeltételeinek megteremtéséhez, a szerkezetváltás elősegítéséhez és a magas munkanélküliséggel küzdő térségekben a munkahely teremtés támogatásához **regionális gazdasági ösztönzőrendszerre** van szükség.

(187) A VISION országok többségében léteznek ilyen, és hasonló célokat szolgáló költségvetési eszközök és hitelek. Ezek a pénzügyi eszközök azonban különböző minisztériumok között oszlanak meg, szétaprózottak, és néha rosszul koordináltak. Ezért, hatékonyságuk alacsonyabb, mint koordinált esetben lenne. Ésszerű és kívánatos e **különböző költségvetési juttatásokat és forrásokat összevonni** egy, vagy néhány területfejlesztést szolgáló alapba, és biztosítani szétosztásuk harmonizált ellenőrzését. Ezen allokatív funkció legjobb telepítési helye egy közvetlenül a miniszterelnök alá rendelt területfejlesztési szervezet lenne (pl.: Franciaország), vagy egy (nem ágazati) gazdasági minisztérium. A megvalósítandó eszközrendszer azonban igen nagymértékben függ az egyes országok kormányzati struktúrájától. Fontos, hogy az adott kormányzati szervezeteknek kellene értékelniük a különböző kormányzati politikák és intézkedések területi hatásait, és olyan pozícióban kellene lenniük, hogy azokat ténylegesen befolyásolni tudják.

(188) A **nemzeti területfejlesztési alapok** megléte az EU strukturális alapjaihoz történő jövőbeli csatlakozás előfeltétele is, amikor majd lehetővé válik a közösségi támogatások társfinanszírozása. A kidolgozott programokra épülő koncentráció és allokáció, mint a strukturális alapok másik kritériuma ugyancsak figyelmet érdemel, nemcsak az EU által támogatott projektek esetében, hanem a nemzeti források elosztását illetően is.

(189) Az EU alapok elosztási folyamata diszkrecionális (megítélés szerinti) és nem automatikus. Ez azt jelenti, hogy minden egyes programot és projektet egyenként vizsgálnak meg és értékelnek, nincsenek eleve támogatandó projektek. Ajánlott ezt az elosztási elvet alkalmazni a nemzeti alapok esetében is. Ez csak decentralizált módon vihető véghez, ezért területi szinten nagyon fontos a **regionális fejlesztési tanácsok, vagy valamilyen hasonló szervezetek létrehozása**. Ezek a szervezetek sokkal jobban ismerik a helyi problémákat, és helyesebben tudnak dönteni a források elosztásával kapcsolatban.

(190) A fejlesztési támogatások legmegfelelőbb formája a beruházásokat és munkahelyteremtést segítő költségvetési támogatás, vagy kedvező hitelkondíció. Az adó, ár és egyéb engedmények versenypolitikai nézőpontból félreérthető eszközök. A „szabadkereskedelmi övezetek” és hasonló intézkedések nem konzisztensek az EU versenypolitikájával, azonban a regionális politika fontos eszközei lehetnek az infrastruktúrával felszerelt **ipari parkok, tudományos-technológiai parkok** és egyéb támogató szervezetek – mint Üzleti Innovációs Központok, „inkubátorházak”, „technológiai parkok”, „joint venture támogató központok” (SEED) és „logisztikai központok” – **létesítése**.

(191) Figyelmet kellene fordítani arra, hogy bizonyos **egyensúly alakuljon ki az infrastruktúrafejlesztésre, és a közvetlen munkahelyteremtést megvalósító kis- és középvállalkozások támogatására fordított összegek között**. Bármelyiknek a kiváltsága, vagy figyelmen kívül hagyása, csökkentené a hatékonyságot és gyengítené a regionális politika pozitív hatásait.

B. Területi integráció

(192) Európa (Oroszország nélkül) a Föld szárazföldi területeinek 4,4%-át, népességének 10,4%-át foglalja magába. Az európai kontinens stabilitása és biztonsága – és ezzel szoros kapcsolatban a versenyképessége – a jövő globalizálódó politikai és gazdasági világában csak annak gazdasági, társadalmi, politikai és területi integrációján keresztül biztosítható. Ezért, a **VISION térség teljes területe az európai integrációs folyamat területének tekinthető**, bár – a különböző politikai, gazdasági és földrajzi tényezők miatt – az integráció sebessége az egyes országok esetében eltérő.

(193) Az integráció fogalmának számos jelentése van. Ezek közül az egyik a **területi integráció**. A területi integráció azt jelenti, hogy az eltérő földrajzi helyek és térségek idő, költség és pszichológiai távolságok szempontjából „közelebb kerülnek” egymáshoz. Sűrűbb közlekedési és telekommunikációs hálózatok megteremtését jelenti, mely lehetővé teszi a területek között az emberek, az áruk és az információ gyorsabb, rendszeresebb és bürokrácia mentesebb mozgását. Azt jelenti, hogy **a határok amennyire csak lehet átjárhatóvá és áttetszővé válnak**. Ezen kívül a **városok, régiók és más területfejlesztési szereplők közötti transznacionális együttműködési hálózatok kialakulását** jelenti.

(194) Minden szinten és szférában támogatni kellene a társulásokat: nemzeti kormányzatok között, regionális és helyi önkormányzatok között, gazdasági, politikai és kulturális intézmények között, valamint a vállalkozások között. A városok és régiók közötti partneri kapcsolatok és hálózatok különösen fontosak. Az 16.000 km szárazföldi határt figyelembe véve, **prioritást kellene élvezniük a határon átnyúló együttműködéseknek és az Euró régiók kialakításának**.

(195) A keleti VISION térség közlekedési hálózatában még mindig szűk keresztmetszetet jelentenek a határátkelőhelyek. A keleti VISION térség több mint 50%-a tekinthető határ menti térségnek. Ezért számukra nagy jelentőséggel bírnak a határátkelőhelyek. Az EU tagállamok közötti határoktól eltekintve, a 15.400 km hosszú határon összesen 194 nemzetközi határátkelőhely van, azaz átlagosan 80 km-enként egy. Néhány határon azonban a helyzet még ennél is rosszabb. Figyelembe véve, hogy a határátkelőknek csak kevesebb mint 40%-át használják nemzetközi határátkelőként, a helyzet elfogadható költségek mellett is jelenős mértékben javítható. Sokkal bonyolultabb a helyzet azonban a folyó menti határoknál. A 3.660 km folyó menti határszakaszon mindössze 54 híd található (ezek közül 21 volt a háborút megelőzően a hajdani Jugoszlávia területén). **Elsődleges feladatként kell megjelenniük az új hidak építésének, illetve a régiók rekonstrukciójának és a tengeri kapcsolatok megerősítésének ezeken a határszakaszokon. Ezek megvalósításához nemzetközi támogatásra van szükség.**

(196) A területi integráció egyik legfontosabb előfeltétele a transzeurópai közlekedési hálózatok megteremtése. E hálózatok kidolgozása és elfogadása az EU tagállamokban a TEN program a csatlakozó országokban pedig a TINA program keretében történik. Az európai közlekedési folyosók és a csatlakozó országok fő közlekedési vonalai a nem csatlakozó országok területére

is vezetnek. **Amint lehetséges létre kell hozni a hálózat tervezés együttműködési keretét** az illetékes nemzeti, és szupranacionális intézmények részvételével, **mely magába foglalja a térség összes országát.** Ehhez a TINA szerkezete kiindulási pontként szolgálhat.

(197) A környezetvédelem, a szennyezés csökkentése, a természetvédelem és az árvízvédelem szintén közös vonatkozású feladatok. Számos országban a légszennyezés nagyobb része külföldről származik, a felszíni vízforrások – és a vízszennyezések – jelentős része is az adott ország területén kívülről érkezik. Ezért az egyéni, koordinálatlan környezetvédelmi és árvíz megelőzési intézkedések eredménytelenségre vannak ítélve. A természetvédelmi területek és az értékes ökoszisztémák többsége a határ menti térségekben található. **A transznacionális területi tervezés keretében koordinált intézkedések a résztvevő országok számára sokkal eredményesebbek lesznek.**

(198) A területi tervezési kérdések nagy része szorosan kapcsolódik az EU csatlakozáshoz. A VISION térség 17 államából három EU tagállam, hét csatlakozó ország és hét még nem kapcsolódott a csatlakozási folyamathoz. Az EU bővítés időzítése és módja azonban a térség összes országára hatással lesz. A „közösségi joganyaghoz” (*acquis communautaire*) való alkalmazkodás és csatlakozás, a csatlakozás előkészítése hatással lesz – és részben már most is hatással van – az adott országok területi szerkezetére. Még jobban így lesz ez a csatlakozást követően, amikor alkalmazásra kerülnek a közös agrárpolitika és a strukturális és kohéziós politika szabályozásai és intézkedései. A bővítésnek a jelenlegi tagállamokra is hatása lesz, beleértve Görögországot is, mint a negyedik EU tagállamot a CADSES térségben. E hatás különösen az EU jelenlegi határainál az új tagállamok határral szomszédos térségeiben lesznek jelentősek. E hatások természete nagymértékben fog függeni e régiók versenyképességétől, és gazdasági állapotától. Ezért, **az előcsatlakozási periódusban különös figyelmet kell fordítani e térségek strukturális korrekciójára és megerősítésére.** A szakaszos, fokozatos csatlakozási folyamat minden bizonnyal hatással lesz az addig még nem csatlakozott országokra és régiókra (a külkereskedelmi megállapodásokra, vámokra, utazás és munkavállalási szabályozásokra vonatkozóan). Még a bővítés első köre előtt intézkedéseket kellene tenni és megállapodásokat kellene kötni, **hogy maximalizálni lehessen a pozitív hatásokat, és minimalizálni lehessen a negatív hatásokat az EU új – és folyamatosan változó – külső határai mentén.**

(199) A tapasztalat azt mutatja, hogy helyes volt az a döntés, miszerint a VISION térség teljes területét egy átfogó programtérsként kell kezelni. A jelentős különbségek ellenére, a keleti VISION országok rendelkeztek egy bizonyos közös tapasztalattal, hasonló politikai, és intézményi feltételekkel és az átalakulás hasonló kihívásaival néztek szembe. Ezért megfogalmazható a közös stratégia és jövőkép néhány alapvető eleme. **A VISION PLANET partnerei az elkövetkezendő évek során élénkíteni szándékoznak transznacionális területfejlesztési együttműködéseiket. Az ESTIA partnerek szándéka szintén a szorosabb együttműködés. Ezért megfontolásra javasolják a CADSES programtérsként folytatását egy INTERREG III keretprogramon belül.**

(200) A Balti-tenger Régió példáját követve, **a CADSES térségben a területi tervezési együttműködés állandósulását és intézményesítését javasolják.** A tapasztalat azt mutatja,

hogy a multilaterális intézkedések olyan eredményeket is elérhetnek, melyeket kétoldalúaknak nem sikerült. A multilaterális megállapodások alkalmasabbak a területi tervezés Közép- és Kelet-Európában túlszabályozott, elégtelen pénzügyi és szellemi erőforrásainak figyelembe vételére. A multilaterális megállapodások, beleértve mind a tagállamokat, mind a nem tagállamokat, az államtól függetlenül szolgálhatják a régiók területi tervezői közötti párbeszédet a csatlakozási folyamat során, és azzal erősíthetik a kohéziót és az együttműködést a térségben.

Függellék I. Munkacsoport

Ausztria

Austrian Institute for Spatial Planning and Regional Studies (ÖIR)
Dr. Friedrich Schindegger
Postfach 5 62
A 1011 Wien
Phone +43 1.533 87 47 41
Fax +43 1 533 87 47 66
Email schindegger@oir.or.at

Bulgária

National Centre for Regional Development and Housing Policy
Prof. Dr. Julia Spiridonova
14 - 16 Alabin str.
BG 1000 Sofia
Phone +359 2 980 1084
Fax +359 2 980 0312
Email julia@aster.net

Cseh Köztársaság

TERPLAN, a.s.
Miloš Cervený, M.Sc. Ph.D.
Myslíkova 20
CZ 12000 Praha 2
Phone +420 2 292 388
Fax +420 2 24 91 56 97
Email terplan.uir@pha.pvtnet.cz

Charles University
Faculty of Natural Sciences
Department of Social Geography and Regional Development
Prof. Dr. Petr Dostál
Albertov 6
CZ 12843 Praha 2
Phone +420 2 21 95 21 96
Fax +420 2 29 60 25
Email dostal@natur.cuni.cz

Horvátország

Ministry of Regional Planning,
Building and Housing
Zdravko Švigir
Ulica Republike Austrije 20
HR 10000 Zagreb
Phone +385 1 37 82-444/420
Fax +385 1 37 72-822

Lengyelország

Government Centre for Strategic Studies
Regional Development Office -
Katowice (RCSS BRR)
Maciej Borsia
ul. Mariacka 22
PL 40014 Katowice
Phone +48 32 253 9008
Fax +48 32 253 7376
Email region@rcss.brr.katowice.pl

Magyarország

Hungarian Institute for Urban and Regional Planning (VÁTI)
Regional Planning Department for Sustainable Development
Erzsébet Vajdovich Visy
Gellérthegy u. 30 - 32
H 1016 Budapest
Phone +36 1 356 9122
Fax +36 1 356 8003
Email evisy@vati.ktm.hu

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Regional Studies (RKK)
West Hungarian Research Institute
Dr Mihály Lados
POB 420
H 9002 Győr
Phone +36 96 516-570
Fax +36 96 516-579
Email ladasm@edo.rkk.hu

Németország

Federal Office for Building and Regional Planning
(BBR)
Dr. Iván Illés
Jens Kurnol
Am Michaelshof 8
D 53177 Bonn
Phone +49 228 826-0
Fax +49 228 826-260
Email kurnol@bbr.bund.de

Olaszország

Regione Friuli Venezia Giulia
Direzione Pianificazione
Mauro Pascoli
Via Poscolle 11/A
I 33100 Udine
Phone +39 0432 555 705
Fax +39 0432 555 740
Email pian.terr.ud@regione.fvg.it

University of Trieste
Faculty of Architecture
Prof. Roberto Costa
Prof. Maurizio Bradaschia
Via Valerio, 10
I 34127 Trieste
Phone +39 040 676 34 83
Fax +39 040 676 34 86
Email costaro@univ.trieste.it

Románia

URBANPROIECT
Institut pour l'aménagement du territoire
Ileana Budisteanu
Str. Nicolae Filipescu Nr. 53 - 55
RO 70136 Bucuresti
Phone +40.1.211 7850
Fax +40.1.211 4906
Email urban@fx.ro

Szlovákia

AUREX s.r.o.
Vojtech Hrdina
Dušan Kostovský
Dúbravská cesta 9
SK 84104 Bratislava
Phone + 421 7 5478 9502
Fax + 421 7 5478 9504
Email Aurex@internet.sk

Szlovénia

Ministry for the Environment and Physical Planning
National Office for Physical Planning
Helena Šolar, M.Sc.
Dunajska 47
SLO 1000 Ljubljana
Phone +386.61.178 7052
Fax +386 61 178 7064
Email helena.solar@gov.si

Szerb Köztársaság

Serbian Town Planners Association
Prof. Dr. Borislav Stojkov
Makedonska 22/VIII
YU 11000 Belgrade
Tel: +381 11 3226-918
Fax: +381 11 3226-918
E-mail: iaus@eunet.yu

Tanácsadó

Dr. Iván Illés
Bazsarózsa u.70
HU 1141 Budapest
Phone +36.1.220 4217
Email dodolles@matavnet.hu

Függellék II. Információ a projektről

A Jövőkép és stratégiák a területfejlesztési politikákra Közép-Európában, az adriai és a Duna menti térségben (VISION PLANET) dokumentum kidolgozása egy tervezői hálózaton belül

Koordinátor: **Federal Office for Building and Regional Planning (BBR) (Építésügy és Területfejlesztés Szövetségi Hivatala), European Spatial and Urban Planning Unit (Európai Terület és Várostervezési Egység), Am Michaelshof 8, 53177 Bonn, Germany,**

Kontakt: **Jens Kurnol, Phone +49 228 826 310, Fax +49 228 826 260, kurnol@bbr.bund.de**

Internet: www.bbr.bund.de

Az INTERREG II C keretében megvalósítva – Az EU Közösségi Kezdeményezése

Háttér

A közép- és délkelet-európai országok a tervgazdaságból piacgazdaságba történő átmenet és az EU csatlakozáshoz szükséges intézkedések meghozatalának nehéz feladataival néznek most szembe. E változásoknak és intézkedéseknek jelentős hatása van ezen országok területi struktúrájára és fejlődésére. Ugyanakkor e változások hatással vannak a szomszédos EU tagállamokra is (Ausztria, Görögország, Németország és Olaszország).

E kérdések megközelítésére két, hasonló célkitűzéseket felállító projektet kezdeményeztek. Az Ausztria, Németország és Olaszország által kezdeményezett **VISION PLANET** a közép-európai, adriai és Duna menti teret foglalja magába, a Görögország által kezdeményezett **ESTIA** pedig a délkelet-európai teret öleli fel. Mindkét projekt Európa e részén tapasztalható területfejlesztési folyamatok, eszközök és intézmények jobb, közös megértését célozza meg. A két projekt keretében a területi tervezők és a felelős kormányzati képviselők hálózatait hozták létre, hogy a kérdésekben egy strukturált párbeszédet biztosítsanak.

Partnerek

Jelenleg tizenegy ország aktív résztvevője a VISION PLANET-nek: Ausztria, Bulgária, Cseh Köztársaság, Horvátország, Lengyelország, Magyarország, Németország, Olaszország, Románia, Szlovák Köztársaság, és Szlovénia. A térség országainak integrációja beleértve a kívánt együttműködést még nem teljes.

A projekt céljai

A projekt célja egy transznacionális területfejlesztési jövőkép közös felépítése a térségre. Ezáltal a régió (és annak szereplői) hozzá fog tartozni az európai területfejlesztési politika csatlakozási folyamatához – az EU jelenlegi területén messze túlnyúló perspektíva. A projekt eredménye egy dokumentum lesz mely a területfejlesztésre vonatkozó közös érdekekre koncentrál.

A projekten belül a párbeszéd különböző témákat tartalmaz, nevezetesen:

- a területi struktúra fejlesztése
- a városfejlesztés alakítása
- a vidéki térségek fejlesztése
- az infrastruktúra fejlesztése

- a környezet védelme és a természeti és kulturális örökség kezelése
- a területi tervezés és regionális politika készítés eszközei, intézményei és módszerei.

Megközelítés

A projekten belül két részben kezeljük a feladatokat:

- Jövőképek és stratégiák kidolgozása

Egy közös dokumentum felépítése és megszövegezése a WORKING TEAM által. A tagok az államigazgatás, vagy az által kinevezett területi tervezési szakértői.

- Felépített párbeszéd a területi tervezésről

A PROJECT PANEL-en belüli munka egy strukturált párbeszédet hoz létre és támogatja a WORKING TEAM-en belüli munkát. A PROJECT PANEL tagjai a nemzeti minisztériumok, vagy a területi tervezésért felelős kormányzati ügynökségek képviselői.

E szervezet mögötti gondolatnak végig kell kísérnie egy dokumentum kidolgozását a kezelt problémákra válaszul. Egyrészt, a koncepcionális munkát egy felépített párbeszéd segíti, másrészt pedig, a stratégia dokumentum témája megadja a PROJECT PANEL-en belüli kommunikációhoz szükséges orientációt.

Várt Eredmények

A WORKING TEAM és a PROJECT PANEL közötti együttműködés eredményeként minden résztvevő ország egy közös metodika és kérdőív szerint kidolgozta már a területi tervezési kérdéseket és prioritásokat tartalmazó átfogó, ország jelentést. A project következő szakasza egy két részből álló dokumentumhoz fog elvezetni: egy a politikai prioritásokra és javaslatokra fókuszáló tanulmányból, és egy háttér tanulmányból, mely szélesebb, alaposabb információt nyújt a térség területfejlesztési kérdéseiről. A policy paper tanulmány 1999. májusára fog elkészülni.

Ez a közösen elfogadott tanulmány közös megoldásokat fog mutatni a társadalmi-gazdasági átalakulás küzdelmeihez. Azzal hogy ösztönzést és irányelveket szolgáltat az INTERREG III programok kialakításához, szintén hozzájárul a **kelet-európai, az adriai és a Duna menti tér területi integrációjához** és az EU bővítés folyamatához.